

ЧІИЖ - Къуръандин аламат

Пак тир Къуръандин «Ан-Нагъль» («Чіиж») сурадин 68-аятда Аллагъди лагъанва (мана): «Я Мугъаммад, ви Аллагъди чіижер рекъе тунва, ада дагъда, тарара ва инсанри абур патал авунвай куьнуьйра кІвалер ийидайвал».

«Ругъуль баян» тафсирда кхъен-ва: «Рекъе тунва – им чіижрез кІвалер ва вирт ийидай къайда чирна, кхиле тунва лагъай чІал я». Аллагъди гъар са гъайван-диз вич патал, вуч хийир ятІа ва вуч зарар ятІа адан кхиле твазва. ИкІ, месела, къаргъадиз чил чалдайвал Халикъди чир-на, кхиле туна, ам акур Адаман хва Къабила вичин стха Гъабил гъа и жуьреда кучудна. Араб чІала «ан-нагъль» - «чІиж» лугъудай гаф, «нагъала» - «багъишун» лагъай чІал я. Чіижре инсанриз вирт гузвайвилай, адаз ахътин тІвар ганва.

5-ЧИН

ЛЕЗГИ ХУЪРЕР

Игитрин ва ширерин хуър

Дагъустан Республикадин Къурагъ райондин кхибле пата, Къурагъ вацІун кьерел алай Ашар хуър райондин юкъ тир Къурагъ хуъруьвай 10,5 км яргъа ава.

Тарих
1994-йисуз хуъруьн агъа-лийри Ашар хуъруьн 2500 йис тамам хъуниз талу-къарнавай сувар - «Хуъруьн югъ» къейд авунай. Агъсакъалрин эхтилатрал-ди, XVII-асирда хуъре 400 къван куъче ва 700-елай пара майишатар авай. Араб чІалал «ашар» цІуд ла-гъай чІал я. Вучиз лагъайтІа виликдай Ашар хуър цІуд гъвечІи хуъруькай ибарат тир ва гуьгъуьнлай абур сад-садахъ гилигна. Гъар са гъвечІи хуъруьз вичин тІвар авай:

6-ЧИН

ИСЛЯГЪВИЛИН ДИН
Ислам ва ислягъвал

Инсанриз Къуръан атайда-лай кьулухъ, ада вич патал ислягъвал важиблу хазина тирди къейдзава. «Ислам» ва «ислягъвал» (араб чІалал силъм ва салям) гафариз са дувул ава: «с-л-м». Адалай гъейри, Аллагъди «салям» лугъудай гаф мусурманрин тебрик хъиз хкъанава. Му-сурманрин тарихдин сифте вахтарилай башламишна, ислягъвал мусурманрин лап сифте кхиле кьунвай рехъ тирди къейдиз жада.

Мугъаммад Пайгъамбар сифте вахтарилай дустви-лелди ва эдеблудаказ Ислам къабулун патал теклифиз гъазур тир (мана): «Аллагъдин рекъел чІехи акъулдалди ва хъсан насигъатралди эвер це ва абурухъ галаз иердаказ гъужетар ая! Гъакъикъатда, ви Халикъдиз – Вичин рекъе-лай вуж алатнаватІа, ва вуж дуьз рекъел алатІа лап хъсан чизва!» («Нагъль» сура, 126-аят).

6-ЧИН

ХИЗАН ПАТАЛ

Хизан патал 20 меслят

Исламди гъамиша некаягъдин даях къазва ва адаз жемятдин, хизандин ва уьмуьрдин бинедиз хъиз килиг-зава. Анжах хизандин куьмекдалди итимдикай гъуьл, буба ва хизандин кыл жезва, дишегълидикай – паб ва диде.

Къуръандихъ ва Суннадихъ галаз алакъалу яз, гъуьл-пабвилин алакъ-айриз ихтияр гузвай анжах тек са къайда ава - некаягъ. Аллагъди лагъана (мана): «Адан лишанрикай - ам я хъи, Ада куь арадай квез папар халкъна-ва, абурукай квез секинвал жадайвал ва куь арада муьгъуьббат, мергъамат

тайинарна. Гъакъикъатда, и карда – фикирзавай инсанриз лишанар ава» («Аль-Анкабут» сура, 21-аят). И аятда ма-гъабба – кІанивал мергъяматдин вилик ква, вучиз лагъайтІа некаягъдин араяр давам хъхъун патал, кІанивиле гъаф игътияжвал ава. Некаягъ кІанивилелай ва рикІик зурзун кутадай ашукъал-ма-шукъвилин (романтика) къетІен алакъ-айрилай башламишзава. Вахтар ала-тунивди ашукъал-машукъвилин араяр ва кІанивал мергъяматдиз элкъвезва. Некаягъда авай кІанивал квахъ тавун ва ам генани артух хъун патал, агъадихъ къалурнавай меслятрал амал авуна кІанда:

8-ЧИН

Шейх Мугъаммад аль-Ярагъи рикІел хкана

2-ЧИН

Дуьньяда виридалайни чІехи чепедин дарамат

7-ЧИН

Аллагъдин вали Тагъир эфенди

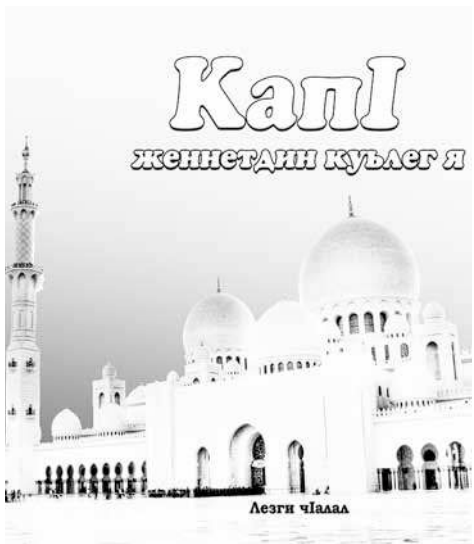

10-ЧИН

«КапI Женнетдин куьлег я»

И мукъвара лезги чIалал «КапI Женнетдин куьлег я» лугьудай ктаб чапдай акъатна. 164 чиникай ибарат тир и ктабда кпIунин фазилатлувиликай, важиблувиликай, ам ийизвайдаз жезвай сувабдикай, ам ийидай кьайдадикай ва адахь галаз алакьалу тир маса важиблу ме-сэлайрикай баян галаз кхьенва.

Ихьтин ктабдихь чи лезги-мурман халкъ муьгътеж яз гзаф вахт тир, амма гила, шукур Аллагьдиз, ам чапдай акъатна ва кIандайбурувай Исламдин туьквенрай маса кьачуз жезва. Ктабдин автор Сулейман-Сталь-

ский райондин имам, лезги «Ас-Салам» газетдин редактор Гьасан Амаханов я. «Ктаб акъудиз куьмек гайи инсанриз чухсагъул. Къуй дидед чIалал кхьенвай Исламдин ктабар чи халкъдихь гзаф хьурай ва абурукай лезгийри менфят хкудрай!», - кьейдна Гьасан-гъажиди.

Шейх Мугьаммад аль-Ярагъи рикIел хкана

6-февралдиз Мегьарамдхуьруьн райондин Оружбайрин, Цийи-Филерин ва Кьепир-Къазмайрин мектебра кIелзавай аялрин арада Мугьаммад аль-Ярагьидин уьмуьрдиз та-луькарнай конкурс кыле фена.

Цийи-Филерин мискIинда кыле фейи конкурсдин кIвалах тешкилнавайбур Муфтийдин векил Магьди-гъажи Абидов, диндин тешкилатрихь галаз алакьа хуьз-вай Комитетдин векил Абдуллагь Рагьимханов ва ДШУ-дин (Дагъустандин школа управления) директор Абдулгъаким Маллаев тир. Инал Магьди-гъажиди Мугьаммад аль-Ярагьиди (Аллагь вичелай рази хьурай) тухвай рекьикай – суфизмдикай (ТIарикъатдикай) ахъайна. Конкурса гъалиб хъайи аялриз савкьватар пайна.

Каракуьреда жуьмя капI

3-февралдиз Кыibleпатан Дагъустанда РД-дин Муфтийдин векил Магьди Абидов Докъузпара райондин Каракуьре хуьруьз мугьман хъана. Алимди и хуьруьн мискIинда жуьмя вяз гана. РикIел хкин, Каракуьреда авай кьадим мискIин цIай кьуна кайи чIавуз, и хуьруьнви Сулейман Керимова адан чкадал гуьрчег мискIин эциг хьувуна.

Инсанар кпIунал атайла, алимди вяз гуз башламишна. «Алемрин Халикьди регьим авуна Ислам диндикай пай ганвай инсандин уьмуьрдин кылин везифа – Аллагьдин разивал кьазанмишун я. Ихьтин касди вичин нефсинихь галаз женг чIугун лазим я...», - кьейдна М. Абидова.

ЧИ МУХБИР

ЖУЬМЯ ВЯЗ

Халикьдиз ибадат авун чи буржи я

Пак тир Къуръандин аятда Аллагь-Таалади Вичи инсан вуч паталди халкънаватIа хабар ганва (мана): «За жинерарни инсанар анжах Заз ибадат авун патал халкънава» («Аз-Зарият» сурадин 56-аят).

Дуьньядин уьмуьр ахтармишун, интигъан хьиз я. Гьавилий чун жезмай кьван гзаф хъсан амалар, ибадат ийиз ва писбурувай яргъа жез алахъна кIанда. Са сеферда Пайгъамбарди ﷺ Муаз бин Жабалаз икI лагъана: «За ваз хийирдин ракларар гьибур ятIа лугьудани?» «Эхь, гьелбетда!», - тIалабна ада. «Сив хуьн кьалхан (щит) я, садакьа делил я, йифен кьулариз

къарагъна ийизвай ибадатди инсан вири гунагърикай михъзава» (Агьмад). Умар асгъабди ﷺ лагъана: «Жува-жуваз гьисаб-суал я, ви гьисаб-суал Аллагьди ийидалди, ви амалар адалатлувилин терездал алцума, абур Аллагьди алцумдалди, зурба Дувандин юкьуз ви амаларин патахъай жаваб гуз гъазур хьухь. Аятда лугьузва (мана): «А Юкьуз вири дуьздал акъатда, гьич са шейни чуьнуьхиз жедач» («Аль-Гъакъкъагъ» сурадин 18-аят).

АХЦЕГЪ Р-ДА РД-ДИН МУФТИЯТДИН ВЕКИЛ БАЙРАМОВ СУЛЕЙМАНА ЦУРУГЪРИН МИСКIИНДА АВУР ВЯЗДИН ЧIУКАР

Учредитель Благотворительный фонд "Путь". Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана	Редактор Гасан-хаджи АМАХАНОВ	службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций.	Газета набрана и сверстана на компьютерной базе «Ас-Салам»	Адрес редакции: 367027 РД, г. Махачкала, ул. Акушинского, 5-я линия, 19
Редакционный Совет Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ Сулейман-хаджи ТАГИБЕКОВ	Канонический редактор Шамиль-хаджи ОМАРОВ	Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 77-42079 от 24 сентября 2010 г.	Отпечатана в ООО «Дом печати» пр. Акушинского, 20. Заказ № _____	Телефон: 8-928-530-59-70 8-988-771-59-55
Главный редактор Азиз Мичигишев	Дизайн, вёрстка Мухаммад МУХИДИНОВ	Индекс 51395 При перепечатке ссылка обязательна	Сдано в печать: (график) 28 февраля 2016 г. в 18:00 (факт) 28 февраля 2016 г. в 18:00	E-mail: assalamweb@gmail.com web: www.assalam.ru
	Корректор Казимагомед ДЖЕНЕТОВ	Газета зарегистрирована Федеральной	Тираж 3650 экз.	По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам: 914-222, 8-988-291-42-22.

Талабзавайдаз Аллагъди ﷻ жаваб гуда

Шукур хъуй Аллагъ-Тааладиз Вичивай са шей талабай касдизни суваб кхъизвай. Аллагъдиз дуьа авун – ибадат я. Инсанриз чпивай са шей талабзавай кас даклан я, амма Аллагъди ﷻ Вичихъ элкь-вена ялвар ийизвайдаз сувабар кхъизва.

Идалайни гъейри, Халикъди инсанриз Вичивай талабун, дуьаяр авун эмирна. Пак Къуръанда лагъанва (мана): «Эй, иман гъанвайбур, куьне Завай талаб, За квез жаваб гуда» («Гъафир» сурадин 60-аят). И аятдай чаз аквазвайвал, талабзавайбурун дуьайриз жаваб гун Аллагъди Вичин хиве къачунва. Амма инсанрик тади ква, абуруз чпи авур талабунриз Халикъди ﷻ гъасятда, чпиз кландайвал жаваб гана кланзава. Идан патахъай чи играми Пайгъамбарди ﷺ лагъанва: «ЛукI (мусурман) хъсан гъалда жеда, эгер ада тади тавурт!а». Асгъабри хабар къуна: «Ада гъикI тади авун мумкин я къван?» Аллагъдин илчиди жаваб гана: «Ада икI лугъуда: «За талабна Аллагъдивай, талабна, амма Ада жаваб ганач» (Бухари, Муслим). Лугъузва хьи, Муса пайгъамбарди ﷺ Аллагъдивай фиръаваназ жаза гун

талабайла ва адан стха Гъарун пайгъамбарди ﷺ амин лагъай чIавуз Аллагъди абуруз икI лагъана: «Куь дуьадиз За жаваб гана». И гафарилай къулухъ анжах 40 йисалай фиръаваназ жаза гана, яни фиръаван ва адан къушунар гъуьле батмишарна ва Мусадин ﷺ халкъ къутармиш хъана. Куьне фикир це гъурметлубур, зурба дережа авай Муса пайгъамбардиз ﷺ 40 йисалай жаваб ганва, бес чак вучиз тади акатзава?! Къуръандин аятда дуьайриз жаваб гуда лагъанва, бес вучиз чи гзаф пай дуьаяр жаваб авачиз амукъзава? Жаваб: эгер чна талабай кIвалах кьилиз акъатначтIа, ам дуьадиз жаваб ганвач лагъай чIал туш. Идан патахъай чи играми Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «Мусурманди Аллагъдивай са затI талабайла, Халикъди адаз жаваб гузва: я и дуьньяда, я эхиратда, я тахъайтIа, дуьайрин къадардиз килигна адан гунагърилай гъил къачузва» (Сагъигъ Тирмизи).

Язид ар-Ракъашиди лагъана хьи, Къияматдин югъ алуькьайла, Аллагъ-Таалади лукIран вилик ада дуьньяда авайла авур, амма жаваб тагай дуьаяр эцигда ва Халикъди лугъуда: «Я зи лукI, вуна Завай флан юкъуз са шей талабай тир ва За адаз жаваб ганач. Ингъе гила къачу а

дуьадин суваб. Гъа икI гъар са дуьадай суваб гуз жеда ва а лукIра лугъуда: «Я Аллагъ, дуьньяда Вуна зи са дуьадизни жаваб таганайтIа, хъсан тир». Гъелбетда, дуьа къабулун патал инсанди адан шартIар хвена кланда, абурукайни виридалайни важиблуди анжах гъалал тIуьн ишлемешун я. РикIин сидкъидай йифен къулариз, инсанар ксанвай арада, тагъажуд кIлунилай къулухъ авур дуьа кьилиз акъатда лагъана еке умуд

ава. Мусурманди вичин стхадиз са хъсанвал талабайтIа, малаикри «амин, гъам вазни гурай Аллагъди» лугъузва. Гъурметлу мусурманар, чи хъерер авадан хъун патал, кIвалер берекатлу ва хизанар ислягъ хъун патал ша чна садаздаз хийир-дуьаяр ийин!

СУЛЕЙМАН-СТАЛЬСКИЙ Р-ДИН ИМАМ
ГЪАСАН АМАХАНОВА АГЪА-СТIАЛРИН
МИСКIИНДА АВУР ВЯЗДИН ЧIУКАР

ИСЛАМ ВА ГЪУКУМАТ

Ислам ва граждaнвилин гъукумат

Гражданвал – тарихдин уьлчмейралди гекъигайла цийи мана я ва вичин ачухвал авайди хъиз аквазватIани, амма тIимил къатланвайди я. Адет тирвал, граждaнвиликай гзаф вахтара пис фикирралди рахазва: граждaнвал – диндал алачир, мискIиндивай къерех ва мсб. Граждaнвилин гъукумат – диндикай чара авунвай гъукумат я. Маса гафаралди, а манадиз са гъихътин ятIани метлеб авай баян гудалди, граждaнвал вуч туштIа, лугъуз регъят я.

Сифте нубатда граждaнвилин гъукумат атеиствилиндакай (Аллагъ инкарзавай гъукумат) тафаватлу авун лазим я. Советрин девирда гъукумди советрин инсан туькIуьрунин карда, атеизмдин агрессиядин гъамлу нетижаар чи халкъди вири къадарда вичел гъиссна. Гъукуматдин граждaнвилин манадин четин гъавурда гъатзавай муькуь пад ам я хьи, гъа и тарихдин феномен РагъакIидай пата гъукум патал монархийрин ва католикрин килисадин арада хъайи дявейрин нетижада арадал атана ва адалай къулухъ амай вири дуьньядиз чкIана. Гъа и жуьреда граждaнвилин жуьредиз, метлебдив къурдаз хъиз килигун дуьз я. Граждaнвилин гъукумат – им метлебдихъ галаз къур къайдайрин бинедаллаз идара ийизвай гъукумат я. Гъукумат граждaнвилинди а чIавуз жезва хьи, эгер ада вичин къабулзавай къарарар диндал амал тийиз, анжах метлеб авай фикиррин къайдайралди ийиз хъайитIа. Амма им гъукум инанмиш инсанрин везифайрикай ва динрикай яргъа хъана кланда лагъай чIал туш. Динрихъ галаз адан алакъади фикирар сад хъунал ваь, амма гъа ихътин алакъа себеб хъайила, ада гъукумат патал ва адан агъалияр патал метлеблу нетижа арадал гъида.

Ислам ва граждaнвал

Исламдиз сад тир къайдайрин диб ава (Къуръан, Сунна, ижма ва къияс). А къайдайрин дибри къетIен Исламдин сиясатдин доктрина туькIуьрдай ихтияр гузвач. Гъавилий Исламда гъа сифте вахтареда сад-садахъ галаз алакъалу тир лугъун, инкар тежер делил я. ГъакI хъайила, мусурманривай граждaнвилин гъукуматда яшамеш жезвайди, илимди субутарун герек къвезвач. Идан гъакъиндай неинки РагъакIидай пата, Америкада ва Австралияда авай мусурманрин дестейрин тежрибади ва гъакI гзаф пай мусурманар авай гъукуматрин тежрибадини лугъузва. ИкI, месела, Индонезияда 185 миллион мусурман яшамеш жезва, им дуьньядин вири гъукуматрилай гзаф къадар я. ГъакI ятIани Индонезия, къетIен мусурман гъукумат туш. Гъукуматдин бинеда «Панча шила» лугъудай вад диб ава. Абурукай сад Ислам дин ва мусурманвилин къанун ваь, анжах Аллагъдихъ инанмиш хъун я. 115 миллион мусурман яшамеш жезвай Индия, граждaнвилин демократиядин гъукумат я. Гзаф асирар вилик Ислам дин кIевиз гъатнавай гъукуматра, къенин юкъузни адаз акъалтI тийир уьмуьрдин къуват ава. Вичин агъалияр 98% мусур-

манар тир Турциядин Республикада, ингъе 75 йисалайни гзаф яз граждaнвилин гъукуматдин бинейрал амалзава, амма и карди уьлкведин граждaнрин диндарвал квадарнач. Адалай алава яз, Европадин, Кефер патан ва Къибле патан Америкадин граждaнвилин гъукуматра са шумуд миллиондикай ибарат мусурманрин дестеяр яшамеш жезва. Гъа са вахтунда я гъукуматдин агъалияр, я абур элкьуьрна къунвай чIехи пай мусурман тушир граждaнар, я амай мусурман гъукуматрай тир са диндал алайбур, абур мусурманар тирдал шаклу туш. Чпин конституцийра Ислам гъукуматдин дин хъиз гилигнавай уьлквейра, мусурманри чпин дин ачухдаказ кьиле тухузва. Гъа и жуьреда мусурман тушир гъукуматра мусурманар чпин диндиз вафалу яз амуькьунин гъакъикъат, алай аямда тежрибади тестикъарзава.

Мусурман тушир гъукуматдай куьч жедани?

Мусурман туширбуру гъукум ийизвай ва шариатдин къанунар кардик квачир чкайра мусурмандивай яшамеш хъайитIа жедани, тахъайтIа диндин истемишунрихъ галаз къадайвал ам мусурманрин гъукум авай уьлкведиз куьч

жедани (гъижра), хашарин дявейра ва Реконкиста – Исламдин Андалусия хашпарайрин гъукумдик вахкай икъван гагъда хъайи тарихда веревирд авуна. Гъанафитрин мазгъабда кьилин фикир, им гъа ихътин вакъаййра куьч хъун чарасуз туш, вучиз лагъайтIа мусурман гъина хъайитIани гъа мусурман яз амуькъзава. Эгер мусурман тушир гъукуматда яшамеш жезвай мусурмандивай вичин хиве авай диндин шартIар ачухдаказ кьилиз акъудиз жезватIа ва адаз са къунини манийвалзавачтIа, Шафиитрин мазгъабдин фикирни гъа ихътинди я. Гъа и жуьреда, нуфузлу са къадар мусурманрин алимри гъисаба къурвал, Исламдин къанунар кардик квачир гъукуматда яшамеш хъуниз, мусурманриз са манийвални авач.

Алай аямдин мусурманриз граждaнвилин гъукуматда чпин диндин къанунрихъ галаз алакъалу яз яшамеш хъуниз са манийвални авач. Са шумуд асир идалай вилик авай гъалдихъ галаз гекъигайла, алай вахтунин гъал лап гужлудаказ тафаватлу жезва. Гъа са вахтунда Къуръан ва Сунна та Дувандин йикъалди важиблу яз амуькъдай, алатай йисара ва гъакI алай вахтундани миллиарддилайни гзаф мусурманар гъевесламиш ийизвай акъалтI тийир чешмеяр я. Аллагъди динда четинвилер тунвач ва диндин къанунар гъализ тежедай хътин карни авач (мана): «Аллагъди, инсандилай алакъ тийидай шейэр, адан хиве твазвач» («Аль-Бакъара» сура, 286-аят). Маса аятда лугъузва (мана): «Динда мажбурвал авач» («Аль-Бакъара» сура, 256-аят), яни Къуръанда къалурнавай гъакъикъат инсанри гуьгъуьллудаказ къабулун патал, мусурманар алахъна кланда. Къанунрихъ галаз къадайвал гужуналди дин къабулиз тун ва инанмиш тушиз адахъ галаз къадай винел патан амалар авун ваь, анжах рикIин сидкъидай инанмиш хъана, шариатдин къанунар гуьгъуьллудаказ кьилиз акъудун лазим я.

ГЪАЗУРАЙДИ: АЛИ ЭМИРСУЛТАНОВ

Тальбина: тӀуьн хьиз, дарманни я

Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ лагъай, амма чаз чин тийизвай ва чна фикир тагузвай, анжах чун патал ва чи сагъ-ламвал патал хийир авай гзаф шейэр ава. Иллаки азарар ва зарарлу продуктар гзаф хъанвай чи девирда. Пайгъамбарди ﷺ чаз тунвай хазинайрикай сад – тальбина я.

Ибн Мажагъа ахъайнавай гъадисда лагъанва: «Куьн тальбина ишлемишиз чалишмиш хьухъ, гъатта ам таклан къведайди ятӀани, амма адакай чӀехи хийир ава. За Аллагъдал кьин къазва, квекай сада вичин чинал алай кьар михъзавай жуьреда, ада куь беденар михъзава».

Маса гъадисда лагъанва: «Квекай сада вичин чинлай кьар целди гьикӀ михъзаватӀа, тальбинади беден кьеняй гьакӀ михъда».

РикӀ алай Пайгъамбарди ﷺ чаз лагъайвал, адак берекат ква.

Генани са гъадис ава: «Эгер кьиникьикай хуьдай са шей авайтӀа, ам тальбина жедай».

Пайгъамбардин ﷺ хизандай сад начагъ хъайи вахтунда, ада тальбина гъазурун патал кьулал къажгъан эцигун эмирдай ва азарлудав ам нез тадай, та сагълам жедалди, я туштӀа рекьидалди

(«Мухтасар фи тӀибби», 53-чин). Бухариди ва Муслима агакъярнавай гъадисда лагъанва: «Тальбинади начагъдан рикӀ секинарзава, пашманвиликай азадзава». Айшади, вичелай Аллагъ рази хьурай, мукъвабурукай сад рагъметдиз фидайла, амайбур пашманвиликай азадун патал, винидихъ галай гъадис ахъайдай ва кӀвале тальбина гъазурун тӀалабдай (Имам аль-Бухари, 9/479; Имам Муслим, 2216).

Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ гафар гъакъикъат я. Гъам, хажалат гзаф хъанвай чи асирда, мукъвал-мукъвал ишлемишай тальбинади, чаз гъар жуьредин рикӀин азабрикай азад хьуниз ва Аллагъдиз ибадатар авунал гьалтайла, тупламиш жез куьмекда.

Винидихъ галай гъадисдай чаз малум хъайивал, Айшади, вичелай Аллагъ рази хьуй, мейит кучудайдалай кьулухъ дишегълийриз, тальбина тӀуьн меслят гъанвай, ада лагъайтӀа, абурун рикӀер секинарзава. Чи вахтунда гьикӀ мукъва инсандикай магърум хъайи дишегълидивай вичин гъам эхиз жезвачтӀа, чаз аквазва. Ахьтин гьалда Айшадин, вичелай Аллагъ рази хьуй, меслятдиз яб гайитӀа хъсан я ва

Аллагъди гайитӀа, абур чпин хажалат регъятдиз алудда.

Тальбина вуч шей я?

Ам мухан гьужредикай, цикай, некӀедикай ва чӀижрен виртӀедикай гъазурнавай жими хешил я. Ам дарман хьиз, недай тӀуьнни я.

Ам гъазурдай къайда: са истикан циз сад ва я кьве тӀур мухан гьужр, кьве истиканда авай нек алава ийида ва 5-15 декъикъада яваш цӀал ргада, гъа са вахтунда кьве тӀур вирт (шекердал эвезайтӀа жеда) алава хъувуна ргадалди явашдаказ хуькуьрда. Ам ргаз баш-

ламишайла, къажгъан цӀалай вахчуда. XI-асирда Али ибн Синади (Авиценна-ди) «Аль-Къанун» («Духтурвилин илимдин къанун») тӀвар алай вичин ктабда кхъенвайвал, мухан хешилдиз къиздирма сагъардай къуват ава.

Тальбинади гъар жуьре азарар сагъариз куьмекзава, иллаки рикӀин азарар авайла, дамарар гуьтӀуь хъайила, шекердин азар, еке давление, ратарин азарар авайла ишлемишда. Ратунин онкологиядин азардикай хуьзва ва адак начагъбуруз куьмекзава, хук михъзава, чӀулав лекъ мягъкемарзава, дуркӀунрин ва цварадин кӀвалин азарар авайлани куьмекзава, холестерин агъузарзава, иммунитет мягъкемарзава, аялар фад акъалтзава. Алай аямдин медицинади мухак гъар жуьредин микроэлементар ва витаминар, иллаки В витаминдин десте, антиоксидантар квайди тестикъярнава.

Эгер чна Пайгъамбардин ﷺ Суннадал инанмишвилелди амал авуртӀа, тальбина нетижалу жеда ва чаз Сунна кьиле тухунайни суваб кхьиди.

И кьиметлу хуьрек гъар са мусурмандин суфрадал жедайвал, кьуй Аллагъди виридаз къуват гурай!

АЛИ-ГЪАЖИ ЭМИРСУЛТАНОВ

АРИФДАРВАЛ

Камаллу кьисаяр

Пачагъни хазиначи

Хъана кьван са пачагъдихъ хазиначи. Гзаф йисара кьуллугъна ада пачагъдиз, тӀимил-шимил гунагъарни квачиз тушир. И кьуллугъда вил авай са масада шикаятарна, алудда пачагъди вичин хазиначи кӀвалахдилаь. Буйругъна, тама са тарцел кутӀуниз тада. Йикъар къвез алатна. Эхирни рикӀе акъатда адан тама кутӀуннавай факъирдал са кьил чӀугун.

Сифте яз акунвай адаз ахьтин аламат: юаз тежезвай кесибдин иви, бувунарни ветӀер алтӀушна, хъвана куьтягъзавай. Язух атана пачагъдиз вичин виликан хазиначи – гзаф йисара са шадвилерни, са пашванвилер пайнавай эхир абур. Къалин пешер алай са хел атӀана, адал алтӀушнавай бувунар чукур из башламишна пачагъди.

-Минет хьуй, кямир, и жазани хгумир вуна заз,- суза авуна кутӀуннавайда.

Пачагъ пагъ атӀана амукъна. «Белки кими хъанватӀа?»- хиялар физвай адан рикӀляй.

-Бес зун ваз регъятвал гуз алахънавачни?- хъел кваз рахана пачагъ.

-Ваь, пачагъ, вун сагъ хьуй, и зал алай бувунар иви хъвана тух хъанвайбур я. Абур чукурна, хуькведайбур гишинбур тушни, ахпа за вучда?

Гъавурда гъатна пачагъ хазиначидин ихтилатдин. КутӀуннавай епер ахъайна, хутахна вичихъ галаз хазиначи. КӀвалахдални тайинар хъувуна. Хазиначивиле.

Фитедин пуд кӀунтӀ

Са пачагълугъда хъана кьван са кас. Ам, ким алай чкадал фитедин пуд кӀунтӀ кьуна, абурун кьилихъ ацукъда. Са югъ, кьве югъ. Вири хуььрезвай адал, акьул квахънава лугъуз. Са няниз пачагъдин суьруь гваз хуьквезвай чубанди гьакӀ гаф патал адаз суал гана:

-Вуна абур низ кӀватӀнавайбур я?

-ЧӀехи кӀунтӀ пачагъдиз гзаф кьуллугъ авурдаз, юкьванди – кесибдикай хъайи девлетлудивай бурж кьурдаз, гъвечӀидини – папаз сир гайидаз! Аламатдин гафарна фитедин кӀунтӀарин иесиди. «Я Аллагъ,- фикирна чубанди,- кьедалди им виридаз камаллу кас яз чидай. Садлагъана ахмакъ хъанани ам? Тадач хьи чир тавуна.

Пачагъдин суьруьдик квай виридалай чӀехи гьер вичин цуриз хъияна, адаз ухшар авай вичин гьер тукӀвада чубанди. Папаз ван къведайвал,- Буба вак хьуй пачагъдин, гьикъван гъада тӀуьрай,- гафарни гьалч хъувуна. Эхирдай, са къапуна иви кицӀиз кьунач лугъуз, папазни са себ хгана хьиз.

Дили хъана паб. Хамни алаждалди фена вири пачагъдиз ачухна. Эверзава лагъайла, чубан гъавурда гъатна. Кьуншидал кесибдикай хъанвай са девлетлу алай. Суд-дувандикай хкечӀун патал ришвет гун герек хъайитӀа лагъана, къачуна адавай са виш манатни.

Дуьз пачагъдин патав фена чубан. Пачагъдин ажугъдин и кьил, а кьил авачир. «Пака вири махлукъат кӀватӀна, кьил атӀутӀ угъридин»- кӀеви тир адан къарар. Алуькна пакадин югъни. Вири жемят майдандал кӀватӀ хъанвай. Пачагъдин къарар кӀелайла, бурж вугай кьунши, цавай атанатӀани чидач, чилий атанатӀани, кӀлана чубандин туьтуьник, «зи пул вахце» лугъуз. Факъирдиз ганвай кӀеви жазадизни фикир тагуз.

Вичиз эхиримжи гаф гайила, чубанди вири хъайивал лагъана.

-Ви гьер зи цура ава, пачагъ, ви пулни вахчу, кьунши,- вахкана ада.

Амалдар чубан гьасятда азад хъувуна.

Фитедин кӀунтӀар кӀватӀайдакай пачагъди гъа йикъалай вичин чӀехи везир авуна...

Кьисмет

Са дагъвиди кьванер акъудиз хуьз хъана вичин хизан. Гъар юкьуз экуьнлай няналди чразвай адан чан ракъиник, кӀута гьалчдай кьван кӀарасар хъанвай гьилер.

Садра гуж-баладивди хайи чӀехи къаябдин юкьва адаз къацу пеш нез ацукънавай пепе акуна. «Я первердигар, и фер авачир битав кьванцин кьене пепедиз вичин ем Вуна гайила, зун вучиз и азаб-зиллетдик кутунва», лагъана, вичин алатарни вахчуна, кӀвализ хтана ам. Мад кьванер акъудиз хъфенач. КӀвалин агъвал агъуз хъунивай гзаф рахазвай папаз са жаваб гузвай: «Кьисмет авай затӀ заз кӀвалени жагъида». Амма жагъизвай затӀ авачир. Дагъви вичин алатар маса гудай йикъал атана. Са-сад куьтягъ хъана гъабурни. Лам савдадиз акъуддайвал хъана. Фена ламни гваз

Дербентдин базардиз. Муьштерияр авачир. Нянихъай хьиз къвед атана. Дагъвиди лагъай кьимет гана, лам вахчуна хъфена. Хуькведай рекъе дагъвиди вичи-вичин кьил гатазвай, кьимет са тӀимил гзаф эцигнач лугъуз.

Хабар нивай, лам къачур кьве касдивай. Абуруз хазина жагъанваз хъана кьван. Къизиларни ламраз яна, сада виликай кьуна, муькуьда кьулухъай гьалзавай. «Бес и вилик квайди кьейитӀа, къизилар вири заз жедачни?»-къвез-къвез кьузгъун жезвай лам гьалзавайди. Эхир ада, яхадай акъудна, вилик квайдаз гапур сухна. Иви акуна дили хъайи ламра муькуьдан кӀепер кӀуру яна. Къведни накъ кьейибур хьиз кьена. Са геренда акъвазна, лам вич атайвал дуьз базардиз хтана. Са къведра гъарайна – иеси акъатнач. Ламра хуьр галай патахъ еримишна. Далудал къизилрай ацӀай гьебейрни аламаз.

Экуьнахъ къарагъай папаз гъаятда чпин маса гайи лам акуна. «Катна хтанвай тахсара я»,-тестикъярна ада ахварай авудна итимдиз. Фена, кӀулавай гьебейриз килигай итим гьейран хъана амукъна – кьве хелни къизилрай ацӀанва! Дагъвидин рикӀел гьасятда къаябда акур пепе хтана. «Гьебейр вахчуна кӀвализ хутах, лам динжра»,- уьткъемдаказ буйругъна ада папаз...

LEZGIKIM.NAROD.RU

ЧИЖ – КЪУРЪАНДИН АЛАМАТ

1 « Регъимдин Сив хуънин суварин юкбуз, Аллагъди чИжрез вирт кIватIдайвал чирна ва кьиле туна.

Ругуд пипIен кIалуб

«Дагълара, тарара ва куънуъйра чпин кIвалер» авун, им дагълара ва дагъарра чИжери ажайиб жуъреда виртIедин рекъер авун я: са инженердивайни туькIуьриз тежедай ругуд пипI алай дуьм-дуьз рекъер, абуру алатар гвачиз ийизва. Ругуд пипI алай рекъер – им гIаф къадарда вирт хуьз жедай ва тIимил къадарда мум харждай виридалайни хъсан ва кьулай кIалуб я. Математикар жавабдихъ къекъевезвай: вучиз ругуд пипI алайбур? ГIаф гьисабар авурдалай кьулухъ, ихътин нетижа малумарна: материал тIимил харжна, амма гIаф гьакъдай виридалайни хъсан склад – им цIар ругуд пипI алайбур авун я. Абур генани важиблу са месэладин гъавурда акьуна: вири кIалубрикай куъруь цIар авайди, ругуд пипI алай кIалуб я. Ёа им себеб яз, гъатта сад хътин чка къазвай пуд пипIенди, я туштIа кьуд пипIенди туькIуьрайтIани, ругуд пипI алайдаз абурулай материал тIимил герек жезва.

Санал кIвалахун

ЧИжерин генани са ажайиб сифет – им виртIедин рекъер туькIуьрдайла сад-садахъ галаз алакъа хуьн я. Сагъдаказ эцигнавай рекъер акурла, абур сад тир кьуватди туькIуьрнавайди фикирдиз кьвезва. Ёакъикъатда, виртIедин рекъер гъар патарихъай гъа са вахтунда туькIуьриз башламишзава. Вишералди чИжери пуд ва я кьуд патахъай виртIедин рекъер туькIуьриз башламишзава. Абуру чпин кIвалах, юкъвал агакъна сад-садал туьш жедалди,давамарзава. Юкъвал, галкIун хъувур чкадал, гъич са гъалатI ва я хата аквадач. Абуру рекъер а жуъреда туькIуьрзава хьи, абурай вирт авахъзавач.

Рекъер чир хьун

Аллагъди лугъузва (мана): «Ахпа вуна вири емишар дадмиша, неъ ва Аллагъди вун патал регъятарнавай Адан рекъерай алад...» («Ан-Нагъль» сура, 69-аят). «Вири емишар», яни ваз кIани вири емишар: ширинбур, цурубур, туькьуьлбур ва масабур, генани, вун шире кIватIиз жуван кIваливай яргъаз лув гана фейила, ваз Аллагъди чирнавай ва рикIел хуьз тунвай рекъерай элкъвена жуван куънуьдиз хъша. Куънуьдиз мукъва чкайра кьурагъвал себеб яз цуьк тахъайла, чИж, девлетлу чIуарихъ къекъевез, яргъал чкайриз лув гана физва ва адалай кьулухъ элкъвена, рехъ алат тавуна, вичин куънуьдиз хквезва.

«Ви Халикъдин рекъерай алад» лугъдай гафари, Аллагъди чИжрез ахътин чирвилер, Вичин регъим себеб яз ганвайди кьалурзава. Аятдин мана ихътинди хьунни мумкин я: «Куьн сагъибди гъи чIуариз тухвайтIа, гъаниз алад ва муьтIуьгъ хьухъ». Эгер ихътин манадиз килигайтIа, чаз аквазва хьи, гъикI чИжерхъанри са чкадилай маса чкадал чИжер тухузватIа, абур лагъайтIа чпин иесийриз муьтIуьгъ жезва. Ам Аллагъди тайинарнавай кьайда я. Мадни Аллагъди лугъузва (мана): «ЧИжерин къеняй гъар жуьре рангарин жими (хъвадай) затI акъатзава» («Ан-Нагъль» сура, 69-аят). Адан къеняй вирт гъикI акъатзава? ЧИжре тарарилай ва набататрилай шире кIватIзава, ахпа сивяй акъуд хъийизва ва Аллагъдин эмирдалди шире виртIедиз элкъвезва. Аллагъди инанмишдан рикIе вичин Халикъдин регъимдихъ умуд ва кичIевал гъикI сад авунватIа, гъа жуъреда чИжрен къене вирт ва агъу сад авунва.

Ширин вирт

ЧИжре вири набататрилай шире кIватIзава: туькьуьл, ширин ва цуру, анжах адан къеняй ширинди акъатзава. ВиртIедиз са шумуд тIвар ава. Абурукай сад – «ихтибарвал хуьзвайди». ВиртIедиз ахътин тIвар гунин себеб ам я хьи, адак какахъай гъар вуч хъайитIани ада хуьзва. Вирт мейитар бальзамламишдайла ишлемишзава; виртIеда тунвай як 3 вацра чIур тахъана амукъзава, емишар – 6 вацра. Фад чIур жезвай гъар вуч хъайитIани, эгер виртIеда туртIа, геждалди амукъда. Мугъаммад Пайгъамбардиз ﷺ вирт ва ширинлухар кIандай. Инай аквазвайвал, зугъдиз – дуьньядивай яргъа хъуниз акси тушир, Аллагъди чаз ганвай хъсанвилерикай, ширинлухар ва маса дадлу тIуьнар недай ихтияр ава. Вирт гъар жуьре рангаринди жеда: лацу, чIулав, хъипи, шуьтруь ва масабур, ам чИжери гъихътин набататдилай шире кIватIзаватIа, гъадалай аслу я.

Муъмин чИжрез ухшар я

Ибн Умара (вичелай Аллагъ рази хъурай) лагъана: «Инанмишди чИжрез ухшар я, ада анжах хъсанди незва ва анжах хъсанди вичикай хкудзава», яни чИж гIаф акьуллуди я, ада зиянар гузвач, анжах хийир гъизва, чиркеривай яргъа жезва, анжах вичин зегъметдив къазанмишайди незва. Ёа и жуъреда инанмишда вич тухузва. Грекрин са акьуллу касди вичин сухтайриз (ученикриз) лагъана: - ЧИжер чпин куънуьйра гъикI аватIа, куьнни гъакI хьухъ.

- Абур гъикI ава? – жузуна ученикри. - Абуру куънуьда явакъан (кIвалах тийизвайди) тазвач, ам чукурзава, вучиз лагъайтIа ада куънуьда чка къазва ва вирт незва.

Дарман

Адалай кьулухъ Аллагъди лугъузва (мана): «А жими затIуна, яни виртIеда инсанар патал сагъвал ава». АкI хъайила, вирт гъар жуьре азаррин дарман я. Вирт вири азаррин дарман яни, тахъайтIа ада са бязи азарар сагъарзавани? Ибн Масуда (вичелай Аллагъ рази хъурай) лагъана: «Вирт – вири азаррин дарман я, Къуръан лагъайтIа, такабурлувал, пехилвал, гъибет, мунафикъвал ва ибуруз ухшар рикIин азарар сагъардай дарман я». Генани Ибн Масуда (вичелай Аллагъ рази хъурай) агакъарна: «Къве дарман ишлемиша: Къуръан ва вирт». Нафиа лагъана, Ибн Умара (чпелай Аллагъ рази хъурай) хамунин са гъихътин ятIани азарар пайда хъайила, хер хъанвай чкадив вирт гуьцIдай ва Къуръандин аятар кIелдай. Винидихъ кхьенвай цIарарай малум жезвайвал, Ибн Умара ва Ибн Масуда (чпелай Аллагъ рази хъурай) вирт вири азаррин дарман яз гьисабзавай. Мадни Аллагъди лугъузва (мана): «Ёакъикъатда, фикирзавай инсанриз чИжера, Аллагъдин чIехивал ва кьудратлувал кьалурзавай аламатар ава». ГъвечIи ва куьлуь чИжревай амай гъашаратрикай хкатна, вич-вичиз вирт арадал гъиз тежедайди, акьуллу инсан гъавурда ава. ЧИжрез и кIвалахар вири чирнавай тек сад тир Аллагъ авайди ида кьалурзава. Ёа и аятди тестикъарзавайвал, гъайванриз Аллагъди вуч чирнаватIа, абурувай гъа кар ийиз алакъда, адалай артух абурувай са шейни жедач. Пайгъамбардин ﷺ гъадисрани чИжерикай гIаф лагъанва. Са бязибур мисал яз гъин. Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «ЧИж квачиз, амай вири «тIветIер» Жегъеннемда авай инсанриз жаза яз жеда». Маса гъадисда лугъузва: «ТIветIер 40 юкбуз яшамиш жезва, абур вири Жегъеннемда жеда, амма чИж ваъ». Ибн Аббаса ﷺ агакъарна, Пайгъамбарди ﷺ цегв, чИж, куткутI ва сорокопут (манияр ядай кьуш) яна кьин къадагъа авуна. Маса гъадисда Билял асгъабдила (вичелай Аллагъ рази хъуй) тарифар авуналди, Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «Билял пакамахъ шириндини туькьуьлди тIуьна ва ам вири шириндаз элкъуьрзавай чИжрез тешпигъ я».

Винидихъ галай гъадисрай чаз аквазвайвал, чИжерикай анжах хъсанвал хкатзава. Ёатта чИжре туькьуьлди незватIани, ада ширинди вичяй акъудзава. Ёа и жуъреда инанмиш мусурмандайни анжах хъсан амалар акъатна кIанда. Лугъузва хьи, Аллагъди чИж виниз акъудунин себеб ам я хьи, адаз Халикъди вири набататрин шире кIватI лагъай вахтунда, ада набататдин шире туькьуьлди яни, тахъайтIа ширинди яни талагъна, кIватIиз башламишна. ЁакI хъайила Аллагъди чИж виниз акъудна ва ада акъудзавай вирт дармандиз элкъуьрна. Вучиз Аллагъди вири гъайванрикай анжах чИжрез вагъю (къиле тун) авунва? Вучиз лагъайтIа вири гъайванрикай чИж инсандиз гIаф ухшар я, иллаки агълу тIарикъатдиз – муъридриз. Ибадатар авун патал гъикI абур инсанривай чара жезватIа, гъа жуъреда чИжерни тарариз ва дагълариз чара жезва. Инанмишда хъиз чИжрени, бендендин михъивал, яшамиш жезвай чка ва незвай шейэр михъидаказ хуьзва. ЧИж чиркин чкайрал ва гъайванрин мейитрал ацукъзавач. Аллагъди чИжрехъ элкъвена лагъана (мана): «Вуна вири набатарикай ва емишрикай неъ». Аллагъди инанмишбурузни лагъана (мана): «Ихтияр ганвайдакай ва михъидакай неъ ва хъсан амалар ая» («Аль-Бакъара» сура, 172-аят).

ЧИжерин уьмуьр

Куънуьйрин къене чИжерин уьмуьр ажайиб жуъреда кьиле физва: вири са дидедиз муьтIуьгъ я ва гъар са чИж вичин кIвалахдал машгъул я. Садбур вирт гъасилзава, муькуьбуру мум ийизва, пуд лагъайбуру яд гъизва, кьуд лагъайбуру виртIедин рекъер туькIуьрзава. Къейи чИж абуру куънуьдай акъудзава ва гъич садрани куънуьдиз маса хизандай тир чИж ахъайзавач. Пакамахъ лув гана дердидал фейи чИж, гъа вичин куънуьдиз, масадахъ галаз акадар тавуна, элкъвена хквезва. Эгер чИжериз дидедилай вичин кIвалах ийиз алакъ тийиз акуртIа, абур чпиз маса диде къазва. Аллагъди чИжрез йисан вахтар ва гъавадин дегишвилер кьатIудайвал чирвилер ганва. ЧИжрез ахътин къайда ни чирна, ада са гъихътин ятIани медресайра кIелнани? Ёелбетда, ваъ. Абур вири адаз Къудратдин къадар авачир Халикъ – Аллагъди чирна. «ЧИжерин куънуьйрай дарманар» ктабдай.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Игитрин ва пїирерин хуър

1 « Атай, Агъахуър, Стак, Хемхе, Ратак, Гъвечер, Гъвеер, Къерегъ, Къелегъан, Ашагъул. Къибле Дагъустандин амай лезги хуъреризни хъиз, Ашар хуъруьзни чара уьлквейрай атанвай регъимсуз тарашчийрин къушунрин паталай чїехи чукїурунар, хажалатар ва телефвилер галукънавай. Малум тирвал и хуър душманри са шумудра чукїурнавай ва гъар гъилер сулавийри ам чпин къуватралди гуьнгуйна хутазвай. Муьгїугъ тахъанвай вилай, Тамерланан эмирдалди адан къушунри хуър-къеле чукїурнавай ва хуъруьн агъалияр техил гатадай йигарра чан аламаз регъвенвай. 1735-йисан зулуз Надир шагъан къушунар Къурагъ дугундив агакъайла, Ашар хуъруьн кегъяларни къерехда амукъначир. Хуъруьн агъалийри залумрихъ галаз кегъялвиледи женг чїугвазвайтїани, къуватар сад туширвилай, шагъан къушунри хуър дибдал къван барбатїнавай. Надир шагъан къушунрин инсафсузвилиз сергъятар авачир, ферсри хурук аялар квай папарни къузуь инсанар майдандиз акъудна, кївачерни гъилер кутїунна абуроз балкїанралди кїур гана рекъизвай. И залум вакъияяр кьиле физвай «шагъ харман» (шагъдин йигарар) тївар алай чкаяр къузуь инсанрин рикїера къенин йикъалди ама. Хуъруьн агъалияр ферсрин къушунрин аксиниз итимвилелди экъечїзавай. Ягъунра гъатта папарини иштирак ийизвай. Ферсриз чїехи телефвилер хъанвай. Къурагъ хуъре, ферсрихъ галаз ягъунра къенвай, викїегъ аскердин сур - Ибрагъиман пїир ава. Зурба телефвилерилай къулухъ сулавийри Надир шагъан къушунар кукїварна къулухъ ракъурунавай. Ферсриз ихътин мисални авайди я: «Шагъ кїамай ятїа, ам дяведалди лезгийрин винел фирай». Ѓакї хуъруьн бинедин агъалияр тамамдаказ телеф авунай. Эхиримжи сеферда, тахминан 600-700 йис идалай вилик, цїийи хуъруьн бине Къибле Лезги-

Ашарин мискїин

стандай, Армениядай ва Дагъустандин жуъреба-жуъре пипїерай атайбуру кутунвай ва адаз цїийи «Ашар» тївар ганвай. Атайбурун арада чпин чїаларал рахазвай жуъреба-жуъре миллетрин векилар авай. И кар тести-къарзавайди, хуъруьн сурун къванерайл алай «Ашота», «Аткай», «Ратак» хътин кхъинар ва чилин белгенрин тїварар ва муькуь затїар я. Амма тарихдин къене абур чкадин агъалийрихъ галаз акахъна лезги чїални адетар къачуна лезгийриз элкъвенвай. Фад заманайра хъиз, Ашар хуър гилани гегъенш никїер ва тамар, пара къадарда саларни багълар авай Лезгистандин мублагъ хуърерикай сад я. Ашарвияр зегъметдал пара рикї алайбуру я. Абур лежбервилел,

малдарвилел ва бахчахъанвилел алахънава. Вилик хуъре 18 агъзурдилай пара лапагар ва карч алай чїехи малар авай.

Диндин малуматар

Советрин гъукумат арадал къведалди хуъре къве мискїин авай. А чїавуз акъуллу шейхери агъалийриз гузвай таъсир зурба тир. Ѓила абурун сурар, инсанар зиярат ийиз физвай пак чкаяр — пїирер я: пїир Абдуллагъ, пїир Ибрагъим, пїир Сулейман, пїир Салман, пїир Зе-кери, пїир Гъизран, пїир Бакъир, пїир Биркъ Адал, пїир Абдуллагъ. Ѓакїни, Советрин девирда пак тир Мекке ва Медина шегъерриз Дагъустандавай гъич садавайни физ жезвачир, гъукуматди ихтияр гузвачир. Ѓакї ятїани Ашар хуърйй ругуд кегъялди гъаж кьиле тухванвай: Абдуллагъ, Жамал, Аттай, Мукаил, Шериф, Тїежиб.

Агъалияр

2002-йисан агъалияр сиягъдиз къачунин малуматрив къурвал хуъре 542 касди уьмуьр кечирмишзавай. 2008-йисуз агъалийрин къадар 570 кас тир. Агъалияр вири лезгийр, сунни - мусурманар я. 1886-йисан Урусат Империядин агъалияр сиягъдиз къачунин малуматрив къурвал, Ашар хуъруьн агъалияр 669 кас тир.

Тївар — ван авай ксар

Исмаил эфенди — имам Шамилан муъруьдрикай сад тир, адан хва Рамазан зари ва алим тир. Рамазана имам Шамилаз талуьк тир поэма кхъенвай, гъа поэмада ада имамдин ягъунар, халкъ ада вафалу тирвал ва кичїе туширвал хъсандаказ къалурнава.

LEZ.WIKIPEDIA.ORG

АЛЛАГЪДИН НЯМЕТАР

Ислам ва ислягъвал

1 « Къурайшитри гужар гузвайтїани, Пайгъамбарди ﷺ Исламдин рекъел инсанриз ислягъвилин къайдайралди эверун давамарзавай ва мусурманри гужуниз жаваб хгана кланзавачир. Меккадин вахтунда мусурманриз ислягъвал кїан хъун, арабрин уьмуьрда дегишвилериз рехъ ачухдай ва мусурманар гзаф къадарда терг авуникай хуьдай чара тирди, агъадихъ малум жеда. Мединадиз куьч хъайидалай къулухъ, мусурманриз чпел гъужумайбурухъ галаз акси дяве тухудай ихтияр ганвай (мана): «Чеб бейкефарнавай ва чпихъ галаз женг тухузвайбурухъ галаз акси женг тухудай ихтияр ава... Ѓакъикъатда, Аллагъдивай абуроз куьмекиз жеда – абур, анжах «Чи Рабби – Аллагъ я» лугъуниз килигна, ихтиярсуздаказ чпин кївалерай чукурнавайбуру я. Эгер Аллагъди са инсанар муькуьбурукай хвенвачиртїа, Аллагъдин тївар гзаф рикїел гъизвай мискїинар, килисар, синагогаяр ва скитар чукїурнавай...» («Аль-Ѓаж» сура, 39-40-аятар). Нетижа яз, мусурманри къурайшитрихъ галаз, гъа жергедай яз Угъудда ва Бадрда са шумуд женг тухвана. Мединада авай Исламдин шегъер-гъукуматдихъ галаз ийизвай акси дяведи, арабрин маса тайифаяр къурайшитрихъ галаз жегъил мусурманрин жемят тергунин макъсаддалди са къуват хъайидалай къулухъ, чїехи уьлчмеяр къуна. Хандакїдин патав мусурманрихъ галаз хъайи дяведа, къурайшитрин ва абурун дустарин къадар 10 агъзурдав агакънавай. Худайбийда ислягъвилин икъарар кутїункиди, мусурманри са шумуд сеферда душмандикай азад хъунин алахъунар авуна. Ѓайиф хъи, дявейралди къил хуьзвай ва адалди бинеламиш хъанвай меденият теш-

килнавай къурайшитрикай ва абурун дустарикай тир арабри, икъарарриз гъуьрметзавачир ва абурун шартїар чїурзавай. Ѓавилай малум хъайивал, а инсанри зиян тагун патал тек са рехъ авай - абурун патай къвезвай зарардин эхир эцигун. Мединада авай чувудрин жемятдихъ галаз, гъа сифте вахтарилай мусурманриз авай фикирдин бинедда, ислягъдаказ санал яшамиш хъун тир. Мединадиз куьч хъайи са къадар варцарилай Пайгъамбарди ﷺ, са патахъай мугъажиррин ва ансаррин арада дуствал кутїунна, муькуь патахъай - чувудрихъ галаз. Икъарди чувудар патал неинки диндал азадвал ва хатасузвал таъминарун къабулзавай, гъакї абур патал тайин тир везифайрихъ галаз алакъалу, къве патани кутїунзавай тамам къиметлу гъукумат тешкилзавай. Ингъе вичел «Мединадин конституция» тївар атанвай шагъадатнамадай са кїус: «Чувудри мусурманрин патал женг тухузвайвилай, абур мусурманрихъ галаз барабар яз гъакъи гун лазим я. Чувудриз чпин дин ава, мусурманриз – чпин. Анжах къве патайни тир адалатсуз ва тахсиркарар квачиз, къве жемятни чпин агъалияр хатасуз хъунал рази я. Адалатсузбуру ва тахсиркарари анжах чеб ва чпин хизанар чїурзава». Ингъе, дяведин макъсад – им Исламдин гъилик квай чилер артухарун ваъ, анжах адалатлувал тайинарун ва заминарун я, гъа жергедай яз зулумкарвал акъвазарун. Пелбетда, Ислам гегъеншарун Умматдин буржи я. Амма а буржийр ва макъсадар ислягъвилин къайдайра аваз ва дуствилин тегъерда къилиз акъудун лазим я. Мусурманриз анжах инсафсуз дяве тухузвайбуруз акси яз женг чїугун эмирнава (мана): «Абурухъ галаз женг твах,

та темягъ фин алатдалди, амма (вири) дин Аллагъдинди я. Эгер абур акъваз хъайитїа, гъахъсузбурулай гъейри амайбурухъ галаз мидявал авач» («Аль-Бакъара» сура, 193-аят). Мана: «Я Аллагъ! Чун и зулумкар агъалияр авай хуърйй акъуд ва Ви патай архавалзавайди це ва Ви патай куьмекчи це!» лугъузвай зайиф итимриз, папариз ва аялриз килигна, Аллагъдин рекъел куьне вучиз женг тухузвач?» («Ан-Ниса» сура, 75-аят). Марифатдин ислягъвилин къайдаяр ва эдебдин дегишвилер ишлемишункиди, дуствилин тегъерда инсаниятдиз Ислам диндал эверун патал, мусурманриз буйругъ ганва. Анжах делилсуз зулумдикай мусурманриз чеб хуьдай ихтияр ава (мана): «... Эгер квез сада къаст авуртїа, куьнени гъа жуьреда адаз къаст хъия. Аллагъдихъай кичїе хъухъ ва чир хъухъ, Аллагъ - Вичихъай кичїедайбурухъ гала» («Аль-Бакъара» сура, 194-аят). Инсандин чан хуьн, Ислам кьиле тухунин азадвал хуьн патал ва Исламдин къайдайрал амал авун, мусурман Умматдин макъсад я. Жигъаддин мурад – мусурманрал и макъсадар агакъун

ва тестикъарун я. Меккадин вахтунда мусурманри, гъатта къурайшитри абуроз азабар ганайтїани, чпин душманрихъ галаз абур, чеб ислягъ къайдада тухвана. Ѓа и жуьреда, мусурманрин макъсадрив агакъун патал, ислягъвал виридалайни хъсан къайда яз хъана. Мусурманриз Меккадин вахтунда женг тухудай ихтияр ганач лагъана, са бязибур рази тахъун мумкин я. Амма и делил бушди я, вучиз лагъайтїа Меккадин вахтунда жува-жув хуьн тавун (женг тавун) анжах вахтуналди ам ишлемиш тавуна акъвазарнавайди тир. Жува-жув хуьнин къайда, вичин бинедда инсаниятдин хиве авай инкар тежедай гъакъикъат тирди Къуръанди са манадалди къейдзава (мана): «... Эгер Аллагъди инсанар сад-садакай хвенвачиртїа, чил чїур жедай...» («Аль-Бакъара» сура, 251-аят). Мана: «... Эгер Аллагъди са инсанар муькуьбурукай хвенвачиртїа, Аллагъдин тївар гзаф рикїел гъизвай мискїинар... чукурнавай...» («Аль-Ѓаж» сура, 39-40-аятар).

ГЪАЗУРАЙДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Дуънъяда виридалайни чӀехи чепедин дарамат

Африкада авай Мали гьукуматдин Женне шегьердай авахъзавай Нигер вацӀун кьерехдал, дуънъяда виридалайни чӀехи чепедин дарамат – Женне шегьердин мискӀин ала. Ам тамамвилелди чепедикай туькӀурнавай ва тик дестекри гъайбатлу ийизвай, кьумлухдал хкаж хъанвай гзаф гуьзел ва ажайиб дарамат я. МискӀиндин кьене медресани кардик ква.

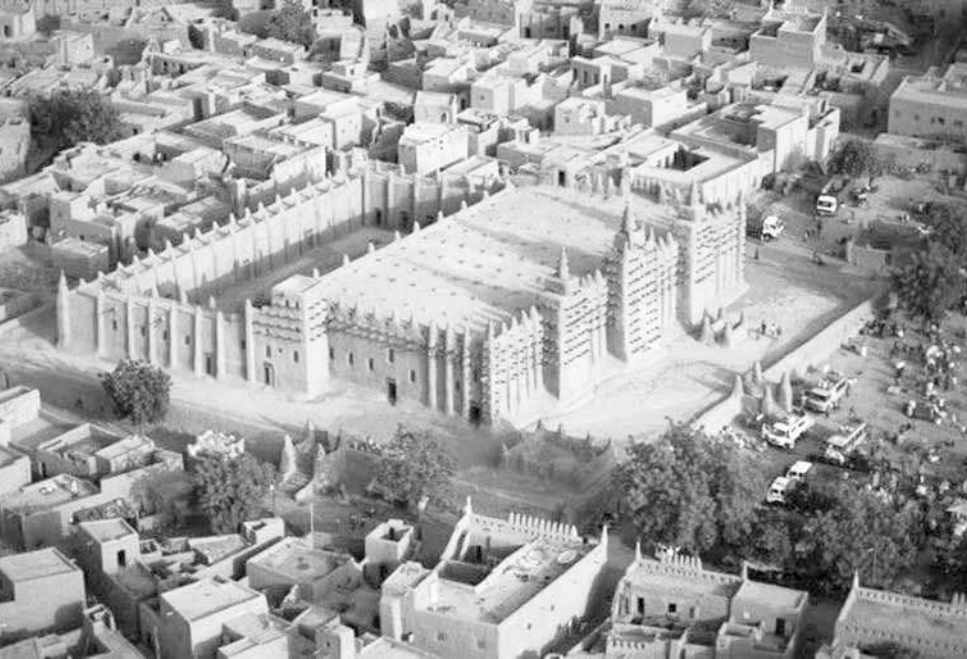
Са шумуд асирдин вахтунда Женне шегьер, базардин юкъ ва кьизил маса гун транссахарадин важиблу пай тир. XV-XVI-асирра Африкадин кьене Ислам гъа и шегьердай кьуд патахъ чкӀана. Сифте мискӀин XIII-асирда эцигнавай, амма XIX-асирда Женне шегьер дяведалди кьур фульба халкъдин регь-

бер Сек Амада чкадин вичиз такӀан мискӀинар чуькӀуриз туна ва абурун еринда цӀийибур эциг хъувуна. 1893-йисуз шегьер френгри (французри) дяведалди кьуна ва са шумуд йисалай френгрин администрацияди мискӀин туькӀур хъувун кьетӀна. Алай аямдин мискӀин, 1907-йисуз гъа куьгъне мискӀиндин кӀалубар ишлемиш хъувунигди, гъа чкадал эциг хъувунва. МискӀин ва гъаӀ Женне шегьердин амай инсанар яшамиш жезвай дараматар эцигнавай материал «банко» я. Ам векьин, чепедин, кьумадин ва дуьгуьдин хъуьруьшрин кьаришма я. И чкайра виридалайни регьят гъатдай ва геждалди амуькдай материал я. Марфарин вахт алатайла, агъалийрин кӀвалер ва гъаӀ мискӀин гьуьлуьн кьерехдал алай кьумадин имаратар ци тухудай жуьреда чӀур жезва. Гъавилай, а вахт куьтягъ хъайила, чка-

дин агъалийри мискӀин ва кӀвалер цӀийи хъувунин макьсад аваз, гьар йисан мел тешкилзава. Сифте нубатда шегьердин итимрикай тир агъалийри, мискӀин туькӀур хъийизва, адалай кьулухъ анжах хизан патал чпин кӀвалерив эгечӀзава. МискӀин, шегьердин руьгьдин юкъ, Женне шегьердин вири агъалийри ва гъаӀ Африкадин маса шегьеррай инсанри кьил чӀугвазвай пак тир дарамат я. МискӀиндин зарар хъанвай ва ци тухванвай цларал «банко» лугьудай кьаришма алкӀур хъийизва. КӀвалахар кьиле фидай вахтунда, цларай хкаж жез регьят хъун патал, цлариз сухнавай кӀарасрин са патар хкатна цар хъиз тунва. КӀвалахзавайбуру а кӀарасар, мискӀиндин чӀур хъанвай чкаяр, туькӀур хъувун патал акъахиз куьмекдай кӀарар хъиз ишлемишзава.

Женне шегьердин алишверишдин майдандал чка кьунвай мискӀиндин гьаркьувал ва яргивал сад я – 75 метр, адахъ гьар садаз 16 метр кьакьанвал авай пуд минара ава. МискӀиндин чӀехи пай капӀ ийидай чкади кьунва. Ам яргивилел 50 метр ва гьаркьувилел 26 метр алай, ачух цавук квай чка я. МискӀиндин минараяр и чкайра михьивилин ва мублагьивилин лишан яз гьисабзавай деве-кьушран (страусдин) какайралди безетмишнава. КапӀ ийидай цал Кьибледихъ элкьуьрнава. Женне мискӀин Африкадин тамашуниз лайихлу тир виридалайни машгьур чка я. Ам 1988-йисуз ЮНЕСКОдин Виридуънъядин ирсдин сиягьдик кутунва.

ТАРЖУМА: АЛИ ЭМИРСУЛТАНОВ

ИСЛАМ ВА ЕМИШАР

Къуръанда тӀвар кьунвай емишар

ЦипицӀ: витаминрин гьамбархана

«...Гъа и жуьреда Чна квез хурмайрин тарарикай ва ципицӀрикай багьлар цана, анра – куьн патал емишар бул я, куьне абурулай (шаддаказ) незва» («Аль-Муьминун» сура, 19-аят) – лугьуз ва Къуръанда. ЦипицӀ витаминринни минералрин тӀебиатдин гьамбархана хъиз, кьиметлу емишрикай сад яз гьисаба кьазва. Адак 20-25% ивиди фад вичик фтӀинзавай глюкоза ква, гъавилай зегьметдин ва акьулдин кӀвалахар гзаф гьалтзавай инсанриз ам гзаф хийирлу я. Вичик гзаф кьадарда глюкоза ва раьк квайвилай, ципицӀди беденда иви

арадал атуниз куьмек гузва, гьелбетда, анемиядикай сагьарзава. Адалай алава яз, чӀулав лекьинин, дуркӀунрин азарар авайла ва тӀуьн цӀурурдай система чӀур хъайила, сагьардай тӀебиатдин шейэр ква. ДуркӀунрин кӀвалах хъсанар авунигди, ципицӀди беденда кӀватӀ хъанвай токсинар акьудуниз куьмек гузва. Ахтармишунри кьалурнавайвал, ципицӀдик квай са бязи химиядин шейэри, онкологиядин азарар арадал атунин хаталувал агьузарзава.

Инжил: минералрин багъа чешме

«Кьин кьазва инжилдал ва зейтунд

тарцел» («Ат-Тин» сура, 1-аят) - лугьуз ва Аллагьди Пак тир Къуръанда.

Инжилдик гзаф кьадарда клетчатка, фосфор, кальций, раьк, калий магний ва генани А, В1, В2, В3, В6 ва С витаминар ква. Гъа и минералар, витаминар ва гзаф кьадарда ивидик фад какахдай глюкоза квайвилай, инжилди зегьметдин ва акьулдин кӀвалахрилай кьулухъ, инсандиз фад кьуват хкизва. Вичиз энергия гзаф авайвилай, инжилди мускулрин ва нервийрин системайриз сагьарунин кьуват гузва. Емишрин арада виридалайни гзаф минералар инжилдик ква. Инжилдин клетчаткадик квай шейери ивидик квай холестериндин кьадар агьузарзава. Малум тирвал, чпин тӀуьна гзаф клетчатка ишлемишзавай инсанар, саки садрахъни рикӀинни дамаррин азаррик начагъ жезвач.

Хурма: вичикай кьетӀендаказ раханвай емиш

Пак тир Къуръанда лагьанва (мана): «Чилел кьунши чилер, ципицӀ багьлар, кьацар, пальмаяр ала, абур са дувулдилай экъечӀзавайбуру ва са дувулдилай экъечӀ тийизвайбуруни ава, абуруз гъа са яд гузва. Амма муькуьбурухъ галаз гекьигайла, Чна садбуруз гзаф бегьер ва тӀям гузва. Гъакьикъатда, ида – фи-

кирдай инсанриз лишанар ава» («Ар Ра'ад» сура, 4-аят). Хурмаяр 50% глюкозадикай ибарат я. Абуру инсандин беденда регьятдаказ фад цӀурур жезва. Хурмаяр кьилин мефтӀедиз лап хийирлу я, вучиз лагьайтӀа абурук 2,2% белокар ва А, В1, В2 витаминар ква. Белокри азарриз ва инфекцийриз акси яз бедендин иммунитет мягькемарзава. Вилерин мускулар, кӀарабар ва сухвар А витаминди мягькемарзава. Нервный системадиз В1 витаминди хъсан таьсирзава. Белокар, углеводар ва гьерияр цӀурурун патал В2 витаминди куьмекзава ва не-тижада бедендиз гереьк энергия винел акьалтзава.

Вирт – тІебии дарман

Куьлуь гьашаратдин патай Аллагьди чаз ганвай вирт, гьикьван важиблу ятІа чаз чизва жал? Глюкоза ва фруктоза хьтин шекеррихь галаз санал,виртІедик генани калий, магний, кальций, натрий, хлор, сера, ракъ , фосфор ва са жерге минералар ква.

Вичин нектардин ва маядин рукадин (пыльцадин) еридин аслувилиз килигна, виртІедик B1, B2, C, B6, B5 ва B3 витаминар, мадни са тІимил цур, йод ва цинк ква. Абурулайни гьейри виртІедик са бязи гормонар ква. Аллагьди Кьурьанда лугьузвайвал, вирт – им инсанар патал дарман я. И гьакьикьят Китайда, 1993-йисан 20-26-сентябрдиз ЧИЖЕРХЪАНРИН Вири-дуньядин Конференциядал кІватІ хьайи алимри тестикьарна. Американви алимри кьейд авурвал, виртІеди, мая-дин рукади, прополисди ва маточный некІеди гзаф азарар сагьарзава. Румынви духтурди кьейд авурвал, катаракта (вилин азар) авай 2094 начагьдакай 2002-даз виртІедикай куьмек хьана, тамамвилелди дири хьхьана. Конференциядал генани Польшадин алимри хабар гайивал, ЧИЖРЕН мумади бубасил (геморрой), хамун азарар, гинекологиядин азарар ва маса азарар сагьа-

риз куьмекзава. Илимдин рекьай вилик фенвай гьукуматра ЧИЖЕРХЪАНВИЛИ ва виртІедин продуктри ахтармишу-нин цІийи рехь ачухнава. ВиртІедин амай хийирлу ерийри-кай агьадихь лагьанва: беденда фад цІразва, дуркІунрин ва ратарин кІвалах хьсанарзава, вичик калори-яр тІимил кватІани, энергия гзаф гузва ва бедендал кьадардилай ар-тух як гьизвач, ивидин клеткаяр арадал гьуниз ва ам михьуниз куь-мек гузва, иви дамаррай кьекьуьн кьайдада туниз хьсан таъсирзава. - Дамаррин азаррикай ва атероскле-роздикай хуьзва; - Бактерийриз акси кьуват ава; - ВиртІедихь галаз тухвай ахтарми-шунри кьалурайвал, цихь галаз ка-кадарайла, бактерияр тергдай адан кьуват кьве сеферда артух жезва. ЦІийиз хайи ЧИЖЕРИЗ колонияда, абурухь гелкьуь-нин жавабдарвал хиве авай ЧИЖЕРИ, яд какадарна-вай вирт гузвай вакьиа гуьзетун гзаф итижлу я, на-лугьуди абуруз виртІедин а гьалдикай хабар ава.

- ЧИЖРЕН нек – им куьнуьдин кьене кІвалахзавай ЧИЖРЕ арадал гьизвай шей я. Адак углеводар, про-теинар, гьерияр ва гзаф витаминар ква. Ам бедендик квай шейэр бес тахьайла ва кьуватсуз хьайила ишле-мишзава.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ХИЗАН ПАТАЛ

Жегьеннемдикай жув хуьх!

Аллагьдиз шерик гьун тавур, анжах гьуьлуьн чІалаз килиг тавуна Жегьен-немдиз аватдай инсанрин чІехи пай дишегьлияр жеда. Бухаридин ва Мус-лиман «Сагьигьра» Ибн Аббаса ага-кьарай Пайгьамбардин ﷺ гьадисда лагьанва: «Заз Жегьеннем акуна ва ана авай чІехи пай инсанар – дишегь-лияр тир».

Кьве «Сагьигьдани» Абу Саид аль-Худриди агакьарай Пайгьамбардин ﷺ гьадис гьанва: «Эй, дишегьлияр, сада-кьаяр це, вучиз лагьайтІа Жегьеннем-

да авайбурукай чІехи пай куьн тир» Адавай жузуна: «Вучиз, я Аллагьдин Расул?» Ада лагьана: «Куьне мукьвал-мукьвал гьуьл лянетламишзава ва квез гьуьлерин кьадир авач». Генани кьве «Сагьигьда» Усама ибн За-йда агакьарай Пайгьамбардин ﷺ гьа-дис ава: «Зун Жегьеннемдин кьапуди-кай садан патав акьвазна ва аниз чІехи пай гьахьайбур дишегьлияр тир». Муслиман «Сагьигьда» Имран ибн Гьуь-сейна агакьарай гьикаяда Пайгьамбар-ди ﷺ лагьаналда: «Гьакьикьатда, Жен-нетдин агьалийрин анжах тІимил пай дишегьлияр жеда». Винидихь лагьай гафари, Женнетда гьар итимдиз са папалай гзаф жеда лу-

гьудай ихтилатдиз аксивалзавач, вучиз лагьайтІа жегьеннемдиз фидай чІехи пай дишегьлияр – Адаман несилдикай я, амма женнетэгьлийрин чІехи пай папар, вилер чІулав Женнетдин гьуь-руьяр я. Аль-КьуртІубиди кхьизва: «Дишегьли-яр Женнетдин гьвечІи пай жеда, вучиз лагьайтІа абур фад рекьай акьатзава (чпин гьуьлерни рекьай акьудзава, абуруз чІехивал ийиз алахьзава) ва пуч жедай дуьньядин гуьрчегвилериз майилвалзава. Адан себеб ам я хьи, гележегдин уьмуьрдиз дуьз вилералди килигдай абуруз фагьумлувал бес жез-вач. Гележегдин уьмуьр патал абуруз зегьмет чІугвадай кьуват бес жезвач,

абуру и дуьньядин уьмуьрдихь ва адан гуьрчегвилерихь майилвалзава. Ада-лай гьейри, абур - итимар эхиримжи уьмуьрдилай алудзавай виридалайни гужлу кьуват я: итимриз абур кІанзава» (КьуртІуби, «Тазкира» 369-чин). Адахь галаз санал яз дишегьлийрин арада, Аллагьдин рекьелай элячІ тийизвай, шариатдин кьанунриз муьтІуьгь, Аллагьдиз ва Адан Расулдиз ﷺ муьтІуьгь гзаф пак тирбурни ава. Абурун гзаф пай Женнетдиз гьахьда ва абурун арада чпин имандиз ва хьсан амалриз килигна, итимрилай вилик акатдайбурни тІимил жедач.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ХИЗАН ПАТАЛ

Хизан патал 20 меслят

- 1 «
1. Сабурлувал – им араяр мягь-кемарзавай, некаягьдин сифте пипІен кьван я.
2. Пишкешар гун.
- Мугьаммад Пайгьамбарди ﷺ мусур-манриз сада-садаз пишкешар це ла-гьанва, вучиз лагьайтІа абуру инсан-рин арада кІанивал артухарзава.
3. Сада-садаз вахт жагьура, сад-садахь галаз рахух, куь гьиссерикай ва рикІин гьаларикай сада-садаз малумара.
4. Суннадал асаслу яз, сада-садаз хушви-лелди «ас-салиму аляйкум» гафаралди салам це. Идал алава яз, гьуьлни паб патал генани хьсан салам кьужахлами-шун я.
5. Сада-садалай тарифар авун. Месела, «Зун акьван шад я хьи, вун хьтин паб заз кьисмет хьуналди», «вун зи гьуьл тирвилай, зун гзаф шад я».
6. Жуван гьуьл (паб) масадахь галаз гекьиг тавун (пис тегьерда). Гекьигуни, жуван гьуьлуьв (папав) вич амайбуру-лай усал я лагьана фикириз тун мум-кин я.
7. Сада-сад хуьх, чан-рикІ ая, зериф хьухь.
8. КІвалин кІвалахар санал авун.

- КІвалин кІвалахар – дишегьлидин хиве ава, анжах гьуьлуь вичин папаз куьмек гуз хьайитІа, ада вичин гьуь-луьз чІехи кьимет гуда.
9. Сада-садаз садакьа гун. Гьатта хьсан гаф ва хьуьруьн, садакьа я.
10. Хушвилелди хизандин юкьва ая-лар ва жуван уьмуьрдин юлдаш галаз

- йифер акьудун.
11. Гьар юкьуз сада-садаз куьмек гун ва кьайгьударвал кьалурун.
12. Куьгьне гьалдай экъечІун. Ара датІана адет тушир, куьгьне гьалдай экъечІдай бейхабар агьвалатар тешкил ая. Гьяддин йикьара кьведни са патахь алад, ашукьал-машукьвилин нянин

- тІуьн тешкилайтІани жеда.
13. АкьалтІай жуьреда адалатлу хьун, жуван гьиссер чуьнуьхар тавун. Жуван рикІин гьиссерикай лагь, анжах аялар алачир чкадал.
14. Сада-садаз виридалайни иер тІвараралди эвер це.
15. Ксуз мукьва хьайила дердийрикай рахамир. Иллаки а месэла дишегьлий-риз хас я, куь гьуьлерив ял ягьиз тур.
16. Гьар сада кІвал патал зегьмет чІугвазвайди малум яз, кьимет гунал-ди сада-садаз чухсагьул лугьун.
17. ГьалатІар хиве кьаз хьун ва багьиш-ламишун тІалабиз алакьун.
18. Некаягьдин килин месэлайрикай сад – сада-садаз гьуьрметун я, ам гала-чиз некаягь кьиле фидач.
19. Терсди тахьун, терсвал – им некаягь патал пис гьал я. Гьуьлуьн чІалаз ки-лиг, ада вуна кьалурай меслятризни фикир гуда.
20. Гьуьлуьз папан ва папаз гьуьлуьн мукьвабур кІан хьун. А кІанивили куь арада авай кІанивал артухарда.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Папаз аялар тежезвайвиляй кІвале къал ава

Зун эвленмиш хъана саки 3 йис я, амма аялар авач. Эхиримжи вахтара зи диде, гъатта ахътин себебар авачтлани, зи папалай гзаф нарази я. Зун зи папалай рази я, анжах диде гъамиша адахъ галаз пис рафтарвиле ава.

Папа адан наразивал къатлузва ва гзаф вахтара шехъзава. Бязи вахтара папавай дидедин къайи рафтарвал, адан туьгьметар эхиз жезвач ва абур къалриз акъатзава.

Ингье къвед лагъай сеферда паб кІваляй чукурзава. Сифте сеферда за жува ам хкана. Ингье гила мадни ам вичин дидедин патав хъфенва. Папаз исятда гзаф четин я – чаз аялар хъана гзаф кІанзаватлани, анжах ам кІвачел залан жезвач. За вуч ийин? Къалмакъ-алар мукъвал-мукъвал тикрар жезва...

Алимдин жаваб:

Сад лагъайди, Пайгъамбардин ﷺ гъадисда лагъанва: «Чехидаз гъуьрмет тийизвайди ва гъвечИдаз регъим тийизвайди чакай туш». Иниз килигна, куь папа куь дидедиз гъуьрмет авуна ва дидеди вичин сусаз регъим авуна кІанда. Къвед лагъайди, аялар хъана кІанзавай, анжах тежезвай хизанди вуч авун лазим я?! Сифте нубатда, Аллагъдик умуд кутуна кІанда, Адавай куьмек тІалабун герек я, къал акъуд тавуна вири Аллагъдин патай тирди фикирда аваз, сабурна кІанда. Адалай къулухъ, медицинадин ахтармишунар тухвана кІанда, бес медицина Аллагъди ганачни къван?! Аллагъдин Расулди ﷺ лагъана: «Аллагъди азар рекъе тур вахтунда, ам сагъардай дарманни рекъе твазва» (Имам аль-Бухари). АкІ хъайила инсанди, яргъал вегъин тавуна Исламдихъ галаз къадай чарасуз, гъар гъи дарман хъайитлани авун лазим я. Эгер Аллагъдин эмирдалди хизан сагълам ятІа, амма аялар авачтІа, акІ хъайила Аллагъдин эмирдалди квез аялар жеда, эгер куьне Исламда авай тайин тир дуьбаяр кІелиз

хъайитІа. Закария пайгъамбар, салам хъуй адаз, агъил тир. Вичиз несил авачирвиляй Аллагъдихъ элкъвена ада дуьа авуна. Идан гъакъиндай Къуръанда лагъанва (мана):

هٰذَاكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ

«Закарияди Аллагъдихъ элкъвена дуьа авуна: «Я Аллагъ! Заз хъсан несил це, гъакъикъатда, Вун – дуьайрин Ван къвезвайди я» («Алю Имран» сура, 38-аят).
Генани маса дуьа (мана):

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا * إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا

«Закариядал атай Аллагъдин регъим рикІел гъун я, ада вичин Халикъдивай чинеба тІалабна: «Я зи Аллагъ! Гъакъикъатда, зун къуьзуь ва зайиф я ва зи къил рехи хъанва, за Ви дуьадикай умуд атІанвач ва заз жувалай къулухъ несил амуькъ тийиз кичІезва, зи папаз аялар жезвач, акІ хъайила заз куьмекчи (хва) це» («Марьям» сура, 2-5-аятар). Аллагъдивай Закария пайгъамбарди ﷺ тІалабай жуьреда куьнени тІалаб (иллаки йифен къулариз, тагъажуд кпІунилай къулухъ ва маса хъсан вахтара) ва Аллагъдиз кІан хъайитІа, Вичин пайгъамбардиз ﷺ аял гайи жуьреда квезни гуда. Ахътин дуьа Аллагъдихъ умуд аваз араб чІалал кІелайтІа хъсан я. Эгер квез а дуьа чизвачтІа, я туштІа араб чІалал кІелиз жезвачтІа, квевай рикІин сидкъидай жуваз чидай чІалал кІелайтІани жеда ва Аллагъди ам къабулда, ин ша Аллагъ.

Мусурман психологдин жаваб:

Аквадай гъаларай вилик квай четин месэладин манийвал ам я хъи, квевай папахъ галаз аялар арадал гъиз тахъун, амма диде-бубади хтулар гуьзетзава. Гъа и манийвили гзаф хизанар

чукІурнава. Гзаф вакъиайра аялар тахъунин месэладал гъалтайла, гъуьлуьн диде-бубади сусак тахсир кутазва, анжах гъа са вахтунда, и кІвалах гъуьлуьн сагъламвилел гъалтайла хъун мумкин тирдини фикирда къун лазим я. Куь месэла гъялиз жеда, анжах ам регъят туш. Сифте нубатда куьне куь паб куьмек галачиз тан тийидайди ам инанмишара, къуй адаз квекай даях хъурай, акІ хъайила ам са къадар вичвичихъ инанмиш жеда. Куь дидедихъ галаз къалмакъал галачир рафтарвилера паб вердишарун важиблу я. И карда ачухдаказ гуьжетриз экъечІиз, дидедин патай жезвай туьгьметрикай жуважув хуьз тади къачун герек туш. Къуй куь папа вичин рахунрин къайда дегішаррай. Месела, эгер куь дидеди папаз са гъихътин ятІани туьгьметар ийиз хъайитІа, къуй ада вичи-вич гъахъариз ва я адал гъужумиз тади къачун тавурай. Акси яз, къуй ада вичи-вичиз генани гзаф туьгьметар авурай, вичиз веледар жезвач лагъана гъайиф чІугурай. ИкІ авуртІа, куь дедеди а зайиф сусал гъужумдач. Ам гъамиша кІвалахзавай психологиядин амал я, къилинди – дуьз къайдада ам ишлемишун я. За куь папаз ва гъакІ квез Дейл Карнегидин «ГъикІ дустар къазанмишдатІа» тІвар алай ктабдихъ галаз таниш хъун меслят гъизва. А ктабда рафтарвилерин къилин къанунар ачухдаказ кхъенва, эгер абурал амал авуртІа, инсан саки

гъамиша вилик эцигнавай макъсаддив агакъда. Куь вилик квай макъсад – им куь папан ва дидедин араяр хъсанарун я. Элкъвена сифтегъан ихтилатдал хквезва, куь вилик квай сифте месэла - куь дерин гъиссерикай, куьне адан даях къадайдакай ва ам гадар тийидайдакай паб инанмишарун я. Исятда вичин папаз, садрани тахъай хътин куьмек герекзава. Абурал алава яз, квез папахъ галаз чара жез кІан тийизвайди, дидедал куь мецелай агакъна кІанда. Куь гъиссерин гъавурда акъун тавуна куь диде амуькйич. Куьне дидедин ва папан арада хкъагъунар тийизвайди ва абур къведни квез багъа тирдини малумар ая. Эхъ, дидедин гъавурда акъуна кІанда, адаз хтулар акваз кІанзава ва вахт физва, амма им Аллагъдин патай ахтармишун тирди, квез диде гъавурда твадай къуват ава. Бес хизанди аял гуьзетай пуд, вад, цІуд ва адалайни гзаф йисарин мисалар гзаф ава. Ахтармишунар медицинадин маса идарада тикрар хъия, куь бедендик са начагъвал хъун мумкин я ва я куь ва куь папан ивидин резус фактор къун тавун. Эгер гзаф къадарда сабур ва кІевивал авуртІа, гъамиша рехъ жагъида. Алай гъалдай саламатдиз экъечІдай рехъ квез жагъидайдан патахъай зун рикІивай инанмиш я.

ТАРЖУМА: АЛИ ЭМИРСУЛТАНОВ

ХИЗАН

Гъуьлуьнни папан къилин къуд игътияж

Гъайиф хъи, гзаф пай эвленмиш хъанвайбур къаст авачиз, сад-садаз рикІин тІарвилер авунин нетижада чара жезва. Са гафуналди, абурун игътияжра (муьгътеж шейэра) наразивилин себебар хъана. Абур санал яшамиш хъана, анжах гъар сада вичиз кІандайвал, сада-садан игътияжрикай фикир тавуна тухвана.

Некъягда хъун – им гъар юкъуз давамлу зегъмет чІугун тирди, аквадай гъалда садазни сир туш. Гъар са некъягди вичин четинвал гъиссзава, абур алудун патал эвленмиш хъанвай итимдини папа, виридалайни къилин ва регъят чпин игътияжар къатІана кІанда:

1. Папан виридалайни чІехи игътияж – им кІанивал я, гъуьлуьн виридалайни чІехи игътияжвал – гъуьрмет. Дишегъли рахун алачир кІанивилиз муьгътеж я, итим рахун алачир - гъуьрмет авуниз. Ам гъакІ гафара, гъакІ крарани дуьздал акъатзава. Дишегълидиз кІанивал гъиссун ва ам къалурун, кІанивилин гафа-

рин ван хъун гзаф важиблу я, итим патал дишегълиди ам гъихътинди ятІа адаз къимет гун ва гъуьрмет авун, адан гафарихъ яб акалун, адан чІалаз килигун важиблу я.
2. Дишегълидиз алакъаяр хуьникди авай игътияж - мукъвал-мукъвал я, итимдин игътияж – кІвалах я. Ди-

шегълидиз авай алакъаяр хуьнин игътияжвал, итимдилай садни зур сеферда артух тирди тайинарнава. Дишегълийриз алакъа хуьн къилдин машгъулат я. Гъа са вахтунда дишегълидиз алакъаяр важиблу я, итим патал – нетижа.
3. Дишегълидиз кІвале авай чІехи игътияжвал – хатасузвал я, итимдиз – секинвал. Дишегълидиз вичин кІвал виридалайни хатасуз чка хъана кІанзава, адан гъуьлуь адаз пулунин ва къуватдин (бедендин) куьмекар гун лазим я. Итим патал кІвал, ам вири къайгъуйрикай секинвал къачуниз чуьнуьх жедай чка хъун лазим я.
4. Дишегълидин алакъайра къилин игътияж - им вафалувал я, итимдин – къабулун. ГъикІ дишегълидиз итимдин вафалувиле игътияжвал аватІа, гъакІ итимдизни адан гъейранвиле игътияжвал ава. Итим патал адан паб гъейран хъун, ам патал вич къабулун ва даях къун я. АкІ хъайила итим вичихъ инанмиш жезва, вичиз къимет гуьзай ва тарифарзавай папаз, вич вафалудаказ бахшзава.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Аллагъдин вали Тагъир эфенди

Вилик девирда чи уьлкведиз Шам вилайтдай Абдулкъадир ва адан стха Салман атанвай. Абур Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ руш ФатӀмадин несилдикай тир.

Абдулкъадир эфенди жуьмя мискӀинда имам тир. Ам рагъметдиз фейила, чир-вилериз ва имандиз килигна жемятди адан хва Тагъир эфендидал имамдин везифа ихтибарна. Тагъир эфенди къекъведайла, даим Аллагъдин тӀвар зикир ийиз-ийиз къекъвезвай. Ам гзаф милаим, чарадан хатур хан тийидай, гуьрчег къилихрин итим тир. Имандин кӀевивилел гъал-тайла, ам хътин миxьи муъмин мукъ-вал вилайтра бажагъат авай. Лугъузва хьи, Тагъир эфенди жуьмя юкъуз Шал-буз дагъдиз фидай. Ана капӀ авурдалай кьулухъ, экв жедалди ,Къурагъа жуьмя мискӀинда имам яз капӀ ийидай. Са сеферда гатун юкъуз адан кайвани-диз Тагъир эфендидин чекмейра жив аваз акунай.

Эхиримжи сеферда гъаждал фейи чӀавуз, ада Кябедин пак чилел Аллагъ-дивай ﷻ вичин сур Къурагъа хъурай ла-гъана тӀалабна. Гъаждилай хтана ирид лагъай юкъуз ам рагъметдиз фена. Къуй Аллагъ-Таалади адан сурал нур къуррай! Амин.

Ада хизанриз вичин сурал пӀир ийи-мир лагъана веси тунвай. Адан сурун къилихъ галай къванцелни адакай пӀир тавурай лагъана кхъенва. Тагъир эфенди суфий (тӀарикъат эгъли) кас тир.

Тагъир эфендидихъ пара аламатар хъана. Тагъир эфенди аяндар кас (жедай крар виликамаз чир жедайди) ятӀа ахтарми-шун патал са къурагъвиди Хвережрин хуьряй атай пуд жегъилдиз Тагъир эфендидин гъаятдин вар къалурна ла-гъана: «Гъа инай квевай са яц (бугъа) тухуз жеда». Яц чуьнуьхиз кӀанзавай жегъилар, Тагъир эфендидин цуриз гъахъда. Йи-фен вахт хъуниз килигна, кӀвалин иеси ва хизан ахвара авай. И арада кӀвалин иесидиз аян жезва. Угърияр яцран крчара еб туна хъфиз гъазур хъанвай, амма абурувай цурай экъечӀиз жезва-чир. Садлагъана цуриз Тагъир эфенди

гъахъна. «Куьне яц вучиз чуьнуьхза-ва?», - жузуна ада къачагъривай. Амма абурун чӀал кьунвай, жаваб гуз жезва-чир. Тагъир эфендиди рахух лагъайла, абурун чӀал ахъа хъана. «Чан буба, чи са яц азардикди гиликъна. Яц маса къа-чудай такъатар чахъ авач. Муькуь яцраз тай авачиз гатфарин цанар цаз жезвач. Чун гъа ихътин дерди аваз атайди я», - жаваб гана къуьнер чуькӀвена, кьил агъузна акъвазнавай угърийри. Абур авай гъал акур Тагъир эфендиди икӀ лагъана: «Яц твах, цанар куьтягъ хъай-ила, хкваш!» Абуруни, чпи хкида ла-гъана, гаф гана. Са къадар йикъарилай абуру яц са гъерни галаз хкана. Са сеферда Тагъир эфендидиз чӀуру за-пабар авун патал маллакуткутӀ (цӀару цӀакулар, регъ хътин бубух алай, па-тахъ кӀуф квай къуш) ягъиз физвай Шагъсеназ ада Къурбалийрин булах-дилай гъарайна: «Ша бес хъуй ваз, эл-къуьгъ кьулухъ! Ваз инсаф авачни? Ваз Аллагъдихъай кичӀе хъухъ!» Адан гафарин ван хъайи Шагъсен акъ-ваз хъана ва ахпа кьулухъ элкъвена вич атайвал хъфена. И арада ада вичи мад запабар хъийидач лагъана, туба-ни авуна. Тагъир эфендидихъай жинерриз кичӀедай. Ада жинерар акатнавай ин-санрикай абур хкуддай тир. Тагъир эфендидин зурба дережадикай адан хва Гъасаназни пай хъана.

Кыса Са сеферда варз алай йифиз Юсуфни Къурбан малла Гъасанан хебни кӀел авай гъаятдиз гъахъда. КӀел хъуьчӀуьк кутуна гъаятдай хъфиз кӀан хъайи-ла, абуруз ракӀар жагъин тийиз хъа-на. Амма кӀел чилел эцигайла, абуруз ракӀар аквазвай. Гъа икӀ, абур са шумуд сят хъана. Эхирни экв малум хъайила, абур кӀел гвачиз хъфена. Маса сеферда Агъмед лугъудай кас са йифиз малла Гъасанан гъаятдиз гъахъ-на, анай са куьнуь къачуна варцай экъечӀиз гъазур хъана, амма алакънач. Ам а куьни гваз гъаятда пакамдалди амукъна. Малла Гъасана адав куьни чкадал эхцигиз ва туба ийиз туна.

Абдулкъадиран сурун къилихъ галай къванцел алай кхъинар: Гъакъикъатда и дуьньядай хъфена ви-чин эхиратдин кӀвализ алим Абдул-къадир Къурбанан хва, Исмаилан хтул

кафиррихъ галаз гъазаватда шагъид яз къейи. Аллагъди адаз Женнет кьисме-трай!

Тагъир эфендидин сурун къилихъ галай къванцел ихътин кхъинар ала: И дуьнядай эбеди эхиратдин кӀвализ куьч хъана алим, абид, гъафиз Тагъир эфенди Абдулкъадиран хва, Къурбанан хтул, Исмаилан птул. Аллагъди адан, вири муъминрин ва муъминатрин гу-нагърилай гъил къачурай! Аллагъ-Таалади эхиратдин юкъуз адаз регъим авурай!

Тагъир буба

Тебиатдин жедай гъалар, Табир гудай акур ахвар, Жинерарни ваз мусахар, Чан играми Тагъир буба.

Жаза гана шейтӀанриз, На дилибур хъийидай дуьз, Гъайиф тир вун дуьньядай физ, Чан играми Тагъир буба.

Угъридилай къачудай гъил, Фалчийрин квадардай кьил, Вун Меккеда хъана загъир, Чан играми Тагъир буба

Ярагъидин кьуна этег, Имамриз гана куьмек, На душманар идай гъелек, Чан играми Тагъир буба.

Шейх Жамалдин я ви устад, Зикир ийиз, тежер галат, Фирдаvusда хъуй саламат, Чан играми Тагъир буба.

Аллагъдин лукӀ я вун кӀани, Дерезаяр гуьндуръ хъайи, Асибуруз насигъат гайи, Чан играми Тагъир буба.

Къурагъ Гияр шегъердикай хъхъай, Суараллай хуьр я Къурагъ, Ви ажугъдик кутамир чун, Первердигар, я сад Аллагъ.

Чун халкъ авур, я Илягъи, Чаз кӀанзава вакай панагъ, Гъикъван аси ятӀани чун, На гъил къачу, я сад Аллагъ.

Суфи Ражаб, Назар халиф, Ибрагъимни Иседуллагъ, Ви авлияйрин хатурдай, Регъим ая, я сад Аллагъ.

Абдурашид тавгъид иман, Сесни галаз на рикӀяй лагъ, СиратӀдилай мягъкемара, Чи гъар къадам, я сад Аллагъ.

Чилер, цавар яратмишай, Вун я кьве дуьньядин пачагъ, Къисмет ая чаз шафаат, Ви лукӀариз, я сад Аллагъ.

АБДУРАШИД АБДУРАГЪМАНОВ,
КЪУРАГЪ

АРИФДАРВАЛ

Менфятлу афоризмаяр

эвел алатай нумрайра

ЧурукӀа рахазвайди мез ятӀани, гъуд галукъазвайди кӀуф я

Къе дишегълидал хъуьрезвайди пака вичихъ шехъда

Ви дишегъли вуж ятӀа лагъ, за ви эхир гъихътинди жедатӀа лугъуда

Чна вирида бахтунихъ калтутзава, бахтсузвили – чахъ

Жуван аялар вири инсанриз кӀан

жеда, чарадан аялар – халис инсанриз

Виридан мурадар цавар я – Виридан кьисметар накъвар я...

Ам атана дуьньядиз, Ада дуьнья дегिशарнач. Адан гъунар ам я хьи, Дегиш хъанач ам вични...

Виридалай залан къван жувал алу-къайди я, виридалай залан тӀал – жу-вахъ галукъайди

Инсандин жегъилвал диде къейи юкъуз рекъизва

Чулав сура чун лацу кафандик кваз твазва

Фитнеди чарадан кӀвал чӀурда, жуван - рикӀ

Ватан кӀан хъун вири кӀанивилерин нетижа я

Вири итимар акьуллу папарихъ къекъвезва, амма вирида гуьрчегбур гъизва...

Инсанни хали сад я – къене патай китӀида

Чиг нисинин береда садрани аквадач

Къеб кьисмет хъайидаз сурни кьисмет жеда

Аялрин перемар гзаф къацӀуда, чӀехибурун – намус

Инсанарни вацӀар хъиз хъанва – ан-жах агъадалди физва...

«Гъилелай твар гайи кӀекре иесидин вил акъудда»

LEZGİKİM.NAROD.RU
МАЙӀРУДИН БАБАХАНОВ

Суалар чи патай, жавабар - куь

Алатай нумрада чна гайи суал ихътинди тир: «Чи халкъдин арада чи бубайри тухвай Ислам дин райж хъхъун патал, гъвечӀи-чӀехиди, гуьрмет-хатур инсанрин рикӀел хтун патал вуч авуна кӀанда?»

Куь жавабар:

8918 735 96 ..
Дана епинамаз, аял къепӀинамаз вердишарна кӀанда. Диде-бубайри чпин аялар диндин гъавурда тун патал абур чеб адан гъавурда хъун лазим я.

8988 220 00 ..
Гъар са мусурманди Ислам райж авунин кардик вичин пай кутуна кӀанда, илла-ки капӀ-Ӏеат ийизвайбуру.

8989 674 05 ..
Чи халкъдиз Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ уьмуьрдикай ахъайна кӀанда.

8922 425 63 ..
Жегъилрихъ галаз кӀвалахна кӀанда, чирвилерин дережа хкажун лазим я.

8982 573 93 ..
Медресайриз аялар ракъурна кӀанда. Телевиденидай ва радиодай Исламдин передачаяр къалурун чарасуз герек я. Аялриз гъвечӀи чӀавалай Ислам дин

И нумрадин суал: «Куьне капӀ вучиз ийизва(ч)? КапӀ ийиз башламишайдалай къулухъ куь уьмуьрда дегиншвилер хъанани?»

Гуьрметлу газет кӀелзавайбур, куь жавабар агъадихъ галай нумрадиз ракъура: 8988 2000 427

ЭДЕБИЯТ

Фагъумдай инсанар патал

АБДУРАШИД АБДУРАГЪМАНОВ,
КЪУРАГЪ

Женнетда макан жеда ви!

Къаст аватӀа эгер ваз,
Халкъ авур Сагъибдив рахаз,
Ният ая, Кыбледал къваз,
Раббидиз аян жеда ви!

Чехи тир Аллагъ рикӀел гъиз,
Келима-шагъадат кӀелиз,
Йифиз-юкъуз ибадатиз,
Дережа къакъан жеда ви.

Мугъаммада ﷺ кутур бине,
Бубайрилай къуна чешне,
Къияматдин юкъуз гуьлге,
КӀелзавай Къуръан жеда ви.

И дуьньядиз вил вегъ иер,
Авлияйрин авай пӀирер,
Къилиз акъуд сунна, ферзер,
Женнетда макан жеда ви.

РикӀел гъана Илагъи сад,
КӀпӀар ая йикъа на вад.
Сувабрив ацӀай эрчӀи пад,
Терездал залан жеда ви.

Фагъум, фикир ая хъсан,
И дуьньяда я чун мугъман.
Азраилди къачурла чан,
Арачи иман жеда ви.

Абдурашида лагъай и чӀал,
Пашман хъайи феийи къарал,
Аррагъман, Аррагъим, Зулжалал,
Тубадиз гуьфран жеда ви.

ЗАГЪИДАТ РАДЖАБОВА,
МЕГЪАРАМДХУЪР

Шад я зун

РикӀин дуьа Сад Аллагъди къабулна,
Вагъуф бубад зияратдал чун авудна,
Пайгъамбардал ﷺ гъайила салават,
Нур чкӀана, тушни бес им аламат?

Къезил шагъвар чи рикӀера къекъвена,
Дуьа ийиз чун къибледихъ элкъвена,
Вагъуф буба, ваз мугъман зун атанва,
Вун гъамиша чи рикӀера авазва.

За къунвай мавлидни садакъа,
Сад тир Аллагъ, Вуна къабула.
Вак ква гъамиша чи умуд,
Гъар са бала чалай алуд.

Эхир нефес рекъидалди,
Руьгъ вахчуна, рекъидалди,
Мецел жеда Аллагъ шукур,
Мугъаммадни ﷺ дуьньядин нур.

За Меккеда къур садакъа,
Сад Аллагъ, акъудна къилиз,
Йифди- югъди салаватар гъиз,
Гъар гъамиша шад я зун.

Сад тир Аллагъ рикӀел гъана,
Пак тир Къуръан гъиле къуна,
Расулуллагъ ﷺ мецел хъана,
РикӀяй мецъай куьне лагъ,
Ля илягъа илля лагъ,
Мугъаммадун расулуллагъ.

И мавлиддиз атайбуруз,
РикӀел Аллагъ алайбуруз,
Салаватар гъайибуруз,
Ширин шербет хъвайибуруз,
И межлисрал разибуруз,
Мубаракиз шад я зун.

САИДОВА ЗЕЛИХА, ГЪАЖИ ШЕРИФАЛИ
БУБАДИН РУШ.
МЕГЪАРАМДХУЪРУЪН РАЙОН,
БУТ-КЪАЗМАЙРИН ХУЪР.

Вун амачир кар хъана заз

Гегъенш дуьнья дар хъана заз,
Хажалатдин пар хъана заз,
Чехи стха амач лагъай,
Са туькьуьл хабар хъана заз.

Экъу югъни хъана мичӀи,
Йифен ахвар къакъатна зи,
Стха кумач межлисрик чи,
Мусибатдин кар хъана заз.

кӀан жедайвал авун лазим я. Исятда лагъайтӀа, акси яз телевидениди инсанар чӀурзава, къалур тийизвай къуд аламат авач.

8963 405 32 ..
Исламдин гуьрчегвал къалурна кӀанда.

8928 541 40 ..
Ислам райж авун патал хъуьтуьл ва арифдар мез кӀанда. Инсанриз Исламдин гуьзелвал аквадайвал. Анжах акъуллу гафаралди ва насигъатралди диндин гъа-вурда тваз жеда. Ахпа диндал алай касди чӀехидаз гуьрмет ийида ва гъвечӀидаз – регъим.

8982 523 40 ..
Гъар са хуьре диндин межлисар, мавлидар къиле тухвана кӀанда.

8928 574 44 ..
Алай аямдин вири тадаракар: телевидение, радио, газетар ва интернет ишлемишна кӀанда. Чна вирида санал и кӀвалах гъиле къуна Ислам патал кӀвалахзавай имамриз ва алимриз куьмек гайитӀа, чи халкъдин арада Ислам райж жеда.

8960 264 44 ..
Чи халкъдин арада Ислам райж авун патал акъалтзавай несилдихъ югъди-йиф-ди кӀвалахна кӀанда.

Шегъре рехъ зи кӀвачин кӀаник,
ГуьтӀуь я, кам текъвез вилик,
ЦӀай кутуна рикӀин къилик,
Мад чӀулав ясар хъана заз.

Хайи буба амачтӀани чахъ,
Чехи стха тир чаз даях,
Гъадал чна ийиз дамах,
Дамахар къей кар хъана заз.

Я сад Аллагъ, Первердигар,
Ибур хъана гъихътин йикъар?
Стха къейила бахтсуз вахар,
Къилел хар къвай кар хъана чаз.

Гъалтайла ви ярар дустар,
Гъарда къадай вакай хабар.
ЦӀразва хъи къилин мефтӀер,
Вун амачир кар хъана заз.

Вун дустарихъ галамачиз,
Вун кимерал аламачиз,
КӀвалин къиле ви тахт ичӀиз,
Акур югъ душман хъана заз.

Рушан къилини гъатна хура,
Къужахдаваз гъвечӀи бала,
Амач мад чахъ ширин буба,
Лугъуз шедай ван хъана заз.

Хъанач хъи ваз пара яшар,
Бегъем рехи хъанач чӀарар,
За ваз кхъей ширин чӀалар,
Баят хъайи кар хъана заз.

Залум дуьнья фана я вун,
Гъар патахъай кана на чун,
Къалин хъана дердер, гъамар,
Сабурсуз йикъар хъана заз.

Накъварив ацӀузва вилер,
Кана хъи рикӀни жигер,
Виняй агъуз кватай къилер,
Багърийрин рикӀ тӀар хъана чи.

Буба рагъметдиз феийла

Диде-буба, вахни стха,
Арха на багъаз къуна,

Садакайни хъанач чара,
Эхиратдиз фена вун.

Хуьрни шегъер сад хъана,
Жумла алем кӀватӀ хъана,
Ви рикӀин дам къатӀ хъана,
Эхиратдиз фена вун.

Ярар-дустарни авай вахъ,
Багъ-бустанни авай вахъ,
Гъабурни ваз ахкунач,
Эхиратдиз фена вун.

Рухвайрин къил хураваз,
«Ясиндин» сес япаваз,
Балайрихъ ви галамаз,
Эхиратдиз фена вун.

Алукъна чаз, балайриз,
Зулуматдин зулун югъ,
Амукъна чун «гъарайиз»,
Эхиратдиз фена вун.

Аллагъ, иман рикӀеваз,
Исламдин пак рекъеваз,
Жемятдин къуьнеллаз,
Эхиратдиз фена вун.

Азиз буба, рагъмет хъуй ваз,
Женнет макан къисмет хъуй ваз,
Чаз сабур гуз мезни рахаз,
Эхиратдиз фин хъана вун.

Редакциядин патай: Къейи мусур-манриз Аллагъдин ﷻ рагъмет хъурай! Гуьрметлу газет кӀелзавайбур, вичин мукъва кас кечмиш хъайила, эгер му-сурманди сабур авуртӀа, адаз суваб жеда, Аллагъдиз ﷻ аси жедай амалар, гафар, гъатта фикирар авуртӀа, еке гу-нагъ жеда. Мугъаммад Пайгъамбарди ﷺ чал Аллагъ-Тааладин гафар агакъар-на (гъадис аль-къудсий): «Зурба Аллагъ-ди лагъана: «За са мусурмандин рикӀ алай касдин чан вахчурла ва ада сабур гайила (аси тахъана «Аллагъди гайиди Аллагъди вахчуна» лагъайла), адан су-ваб Женнет я» (Муслим).

Завай жува авур кпунин суваб зи мукьвабурун руьгьериз бахш авуртла жедани?

«Ианату талибин» ктабда лугъузвайвал, мусурмандиз вичи авур кпунай (ферз ва я сунна) адаз хьайи хьтин суваб (мисли) вичин мукьвабурун ва гьакл вири мусурманрин руьгьериз бахшдай ихтияр ава. Ам абурал агакъни ийида («Ианату талибин» гьашияту «Фатъ аль-муин»).

Рикелай алатна, партадал нажас алаз капл авуртла, вуч жеда?

Бедендал, парталрал ва я капл ийизвай чкадал нажас (чирк) алаз капл ийидай ихтияр авач ва ам кьабулни ийизвач. Эгер рикелай алатна нажас алаз капл авуртла, рикел хтанмазди, а чка нажас-дикай чуьхвена капл цийи кьилелай (эвез) хьувун лазим я. Эгер капл вахтундай акъатнаватла, ам кьаза хьувуна кланда («Мингъажу-т-Талибин»).

Жемятдихь галаз мисклинда капл ийидайла, бязибуру чпин квачер сад-садавай гзаф кьакьудзава. Заз ван хьайивал квачерин арада са чиб кьван чка тун лазим я. Гьикл авун дуьз я?

«Фатъул аллям» ктабда кхьенва хьн, капл ийизвай касди гьакл кьилди, гьакл жемятдихь галаз вичин квачерин арада са чиб (вичин) кьван чка тун меслят кьалурзава (2-ктаб, 239-чин). Квачерин арада са чпинилай гзаф чка тун карагьат (меслят кьалурзавач) я. Эгер жергеда капл ийизвай касди вичин квачер са чпинилай артух ахъаяйтла, а касдин ва патарихь галайбурун кьуьнер садбур муькуьбурув агатдач. Кьуьнерни квачер сад хьун патал, патав гвай касдихь галаз я квачерин, я кьуьнерин арада мензил амуьк тавун патал шариатди квачерин арада са чиб кьван чка тун меслят кьалурнава.

Алай вахтунда бязи чкайра ахьтин жегьилар пайда хьанва хьн, абур чпин квачер са кьуьнт ва адалай артух мензилдиз ачухзава ва чпин квачер патав гвайбурун квачера кьевидакъаз аклурзава.

Сад лагьайди, и кваллах кьуд мазгьабдизни (алимрин рекьер) акси я. Кьвед лагьайди, кьевидакъаз квачер аклурзавайбуру патав гвай инсанриз азиат гузва. Мусурмандиз азиат гун – еке гунагъ я. Пуд лагьайди, ам гьадисдиз акси я. Гьадисда лугъуза: «Пайгьамбардин асгьабар капл авун патал жергеда акъвазайла, абурин кьегьебар (квачер) ва кьуьнер сад-садахь галукъзавай».

Тварци инсандиз таъсир ийизвани? Веледиз гьихьтин твар гайитла хьсан я?

Алимри лугъуза хьн, 70% -див агакъна инсандин кьилихар адан тварцелай аслу я. Вучиз лагьайтла гьар са твар вичин шабигьдихь (гьа ихьтин твар алай касдихь) галаз алакьалу жезва. Эгер а твар хьсан ксарин, пайгьамбаррин, шейхерин ва я алимрин тварарикай ятла, гьа и ксарин берекатни а тварцин иесидал хкведа. Амма, эгер ам пис, диндивай яргъа, Аллагьдиз аси инсанрин тварарикай хьайитла, дугьриданни абурин пис гьал, берекатсузвал и касдални хкведа.

Пайгьамбарди ас лагьана: «Къияматдин юкьуз кьез куь ва куь бубайрин тварар кьаз эвер гуда, гьавилий куь тварар хьсан, иербур ая». Тварарни чпин манадиз килигна пуд жуьредиз пай жезва: суннат-тварар, карагьат ва гьарам тирбур.

Суннат-тварарикай рахайтла, Пайгьамбарди ас лагьана: «Аллагьдиз виридалайни клани тварар Абдуллагь ва Абдурагьман я». Гьакл аялди «Абд» (лукл) гафуникай ва Аллагьдин 99 тварцикай садахь галаз ибарат хьанвай твар гун суннат я, месела, Абдулазиз, Абдуссалам. Мадни хьсан тварарик акатзава пайгьамбаррин ва малаикрин тварар: Ильяс, Юсуф, Микаил, Исрафил. Жуван аялрикай садаз кьванни Мугьаммад лугъудай твар гун члехи суннат я. Гьадисда лугъуза: «Низ пуд гада хьана ва садазни абурукай Мугьаммад лугъудай твар ганачтла, ам жагьил, авам я». Агьмад твар Мугьаммад хьиз я. Алимри лугъуза хьн, гьатта араб тушир халкьари Мугьаммад лугъудай

твар гудалди Агьмад гайитла хьсан я, вучиз лагьайтла араб члал чин тийизвайбуруз «Мугьаммад» дуьз, гьалатл квачиз лугъун четин я.

Пис мана авай тварар гун карагьат я, месела, Бугьл (кимиди), Казибат (тапархьан дишегьли). Ва гьакл хабар кьурдаз жаваб гайила пис тафал (са кар жедайвилин лишан, предзнаменованье) жедай тварар - Берекат, Кьурагь. Мисал яз, хабар кьазва: «Куь хуьре Берекат авани?» - «Ваъ, ам хьфена». Я тахьайтла: «Чи хуьруьз Кьурагь атанани?» - «Эхъ».

«Абд» (лукл) гафуникай ибарат хьанвай Аллагьдин ас тварарикай гьейри маса гьар са твар гьарам я, месела, Абдулманаф, Абдушамс. Ва Аллагьдиз нукьсан фикирдиз гьизвай тварар: Жаруллагь (Аллагьдин кьунши), Рафикьуллагь (Аллагьдин юлдаш). Гьакл гьарам я ихьтин тварар: Малику-ль-Мулук (пачагьрин пачагь), Кьазил-Кьуззат (кьазийрин кьазил) ва гьа ибуруз ухшар авайбур. Вучиз лагьайтла, ибур тек са Аллагьдиз хас тварар я.

Чи Пайгьамбардихь ас пис мана авай тварар хьсанбурул дегьшардай адет авай. Ада Буррат лугъудай дишегьлидиз Зайнаб лугъудай твар ганай. Са сеферда чи Пайгьамбардин ас патав Хазн (эйбежерди) лугъудай твар алай кас атана ва Пайгьамбарди ас адаз ви твар гила Сагьль я, лагьанай. Амма а кас рази хьанач ва лагьана: «За жуваз бубади гайи твар дегьшардач». Идалай кьулухь адан несил члуру кьилих авай, чиркин, абур алачирбур хьана («Ианату талибин»).

ДАГЕСТАНСКИЙ ИСЛАМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ И МЕДРЕСЕ ИМЕНИ ШЕЙХА МУХАММАД-АРИФА

Объявляют прием абитуриентов на очередной 2017/18 учебный год

Обучение предназначено для получения целостных

знаний о религии и подготовки специалистов со средним и высшим профессиональным религиозным образованием.

ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ:

- ✓ в Дагестанском исламском университете – 6 лет.
- ✓ в медресе – 3 года.

В университет принимаются юноши и девушки, имеющие среднее полное общее образование, в медресе – имеющие основное общее образование.

ПЕРЕЧЕНЬ ДОКУМЕНТОВ:

- ✓ нотариальная копия документа об образовании;
- ✓ копия паспорта;
- ✓ фотокарточки размером 3x4 в количестве пяти штук;
- ✓ медицинская справка Ф 086;
- ✓ прививочный сертификат Ф 156/у-93;
- ✓ рекомендация от преподавателя религиозного обучения либо от руководителя мечети (имамы).

Приём документов – ежедневно, кроме пятницы, с 9:00 до 17:00, перерыв – с 12:00 до 13:00.

Студентам из Южного Дагестана за отличную успеваемость выплачивается стипендия в размере – 1000 р; за хорошую – 500 р.

Наш адрес: г. Махачкала, ул. Дахадаева, 136
тел.: 8 (988) 2000 427

Тазвай чкадал гьил эцигна клелдай дуьа ава лагьана заз ван хьанай. Квевай а дуьа газетдиз акьудиз жедани?

Гьакьикъатдани Мугьаммад Пайгьамбардин ас са гьадисда икл лагьанва: «Эгер ви бедендин са чка тазватла, а чкадал гьилин капаш эцигна пуд сеферда «Бисмиллягъ» ва адан гуьгьуьнай ирид сеферда

أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأَحَاطِرُ

«Агъузу бигъиззатиллягъи ва кьудратигъи мин шарри ма акиду ва ухъазир» «За Аллагьдин зурбавилелди ва кьудратдалди тлабзава зун хуьн за гьиссзавайдакай ва мукъаятвал ийизвай-дакай» (Абу Давуд).

Аллагьдик ас риклин сидкьидай умуд кутуна и дуьа клелайдаз, ин ша Аллагь, хийир жеда.

Кпларин вахтар Апрель

югъ	Пака-ман Ас-Субхл	Рагъ эькеч-завай вахт	Нисинин Аз-Зутър	Рагъдан-дин Аль-Гаср	Гьетрен Аль-Магъриб	Месин Аль-Гиншъ
1	03:53	05:31	11:56	15:29	18:17	19:47
2	03:51	05:29	11:55	15:30	18:18	19:48
4	03:47	05:25	11:55	15:31	18:21	19:51
6	03:43	05:22	11:54	15:32	18:23	19:53
8	03:39	05:18	11:53	15:33	18:25	19:55
10	03:35	05:15	11:53	15:34	18:28	19:58
12	03:31	05:12	11:52	15:34	18:30	20:00
14	03:27	05:08	11:52	15:35	18:32	20:02
16	03:23	05:05	11:51	15:36	18:34	20:04
18	03:18	05:02	11:51	15:37	18:37	20:07
20	03:14	04:59	11:51	15:38	18:39	20:09
22	03:10	04:56	11:50	15:39	18:41	20:11
24	03:06	04:52	11:50	15:39	18:44	20:14
26	03:02	04:49	11:49	15:40	18:46	20:16
28	02:58	04:47	11:49	15:41	18:48	20:18
30	02:54	04:44	11:49	15:42	18:51	20:21

ПОДПИСКА-2017

Гьуьрметлу стхяр ва вахар! 2017-йис патал подписка башла-мишнава. Лезги члалал акъатзавай «Ас-Салам» газет кьез клани почтунин отделенийра, районра кваллахзавай чи векилривай ва я редакциядиз атана кхьиз жеда. Са йисан кьимет: 436 манат. Индекс 51395

Гьуьрметлу газет клелзавайбур!

Куь суалар ва теклифар редакциядиз SMS-рин куьмекдалди 8-988-2000-427 нумрадиз ва я lezgiassalam@gmail.com -диз гуз жедайди чна кьез хабар гузва. Куь суалар ва абуруз ганвай жавабар чна, ин ша Аллагь, газетдин чинриз акьудда.